

# Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

31e JAARGANG

WOENSDAG 10 JULI 1946

No. 1522

**COMMISSIE VAN REDACTIE:**

*J. F. ten Doesschate; N. J. Polak;  
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;  
H. W. Lambers (Redacteur-Secretaris).*

*Adjunct-Secretaris: J. H. Lubbers.*

*Assistent-Redacteur: A. de Wit.*

*Administratie: Pieter de Hoochstraat 51 Rotterdam (W.).  
Telefoon: Redactie 38040, Administratie 38340. Giro 8408.*

*Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p.p. in Nederland f 26\* per jaar. Overzeesche gebiedsdeelen en buitenland f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar. Losse nummers 75 cent.*

*Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties.*

*Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.*

*Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-(W.).*

*Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Tel. 69300, toestel 6).*

**INHOUD:**

Blz.

Organisatie van het bedrijfsleven door Prof. Ir. I. P. de Vooy	435
De middelen voor herstellfinanciering door F. de Roos	438
De verplichte ziekenfondsverzekering door A. J. Luikinga	440
De positie van het fabrikanten-merkartikel in de kruideniersbranche door H. Leemhuis	442
Loonvorming en arbeidsvrede door H. Keegstra	444
<b>Aanteekeningen:</b>	
Rapport van de Export-Importbank te Washington door mej. H. van Creveld	445
Ontvangen boeken en brochures	446
Geld- en kapitaalmarkt	446
<b>Statistieken:</b>	
Bankstaten	447

**DEZER DAGEN**

rolt het openbare leven, voor het bloote oog, genoeglijk heen. Het nieuwe ministerie heeft zich voorgesteld in een verklaring, waarover niemand zich nog boos behoeft te

maken. De Minister-President heeft oude en nieuwe parlementaire bestanden onder de loupe genomen. Het meest bekende Bestand, het twaalfjarig, is daarbij niet tersprake gekomen; dat is ook meer een voorbeeld van binnenlandse politieke onrust. Deze zal zeker niet komen over het eerste nieuwe van dit kabinet, de oude spellingskwestie. Interessant is, of dit vraagstuk zal worden afgedaan in ouden of nieuwen parlementairen stijl. Wordt het nieuwe parlement „a working party”, zooals de Engelsche Minister-President Attlee onlangs het Engelsche Lagerhuis typeerde?

In den ouden stijl, in de nieuwe richting, blijft de koers ten opzichte van Indië. Af te wachten blijft, in hoeverre aan de andere zijde „de temporeele absentie van een getrouw trawant”, om met den Schoolmeester te spreken, „ten detrimente zal zijn aan ons Vaderland”. Intusschen hebben de Vereenigde Staten een tactvol gebaar gemaakt door de Philippijnen de onafhankelijkheid te hergeven. Ze hebben echter beloofd, te allen tijde ter verdediging te zullen komen, indien daaraan behoefte wordt gevoeld.

In Parijs is het genoeglijk rollen onderbroken door eenig slechter weder. Doch de landman, en de burger, weten, dat dit de loop der natuur is en dat de oogst tenslotte altijd meevalt. Hopelijk geldt deze serene beschouwingwijze ook voor de atoomcommissie der Vereenigde Volken, waar voorstellen en tegenvoorstellen elkaar deze week beginnen te naderen.

Kalmer is het, naar buiten, ook geworden, wat de arbeidsconflicten aangaat. In de Nederlandsche havens is het werk door den regulieren arbeid hervat; een bakkersstaking is voorkomen. Het graan en het brood staan beide ter beschikking en zelfs over de kwantiteit wordt, eveneens naar buiten, weinig meer gesproken. De wereldvoedselnood is even onverwacht uit het nieuws verdwenen, als zij er in verscheen. Na een licht onweer hebben de Belgische vakbonden de prijsleercolleges van den (ex)-Minister-President Van Acker aanvaard: eerst de prijzen, dan de loonen. Ook in Frankrijk zijn de eischen van het centraal vakverbond verlaagd, doch van halver harte. Minister-President Bidault zal, zoodra hij zich meer Minister-President dan minister van Buitenlandsche Zaken kan voelen, zijn flair voor compromissen ten volle kunnen gebruiken.

Maar de kernkwestie, dat men de prijzen in de hand moet houden, wil loonbeheersching verantwoord zijn, blijft. Vandaar, dat de Amerikaansche Senaat de prijsbeheersching na veel gekrakeel weer als eerste punt op de agenda heeft geplaatst. Intusschen zijn echter, na het krachteloos worden der prijscontrole op 1 Juli, de kleinhandelsprijzen van verschillende voedingsmiddelen in de Vereenigde Staten sterk opgelopen. De boterprijs in New York steeg tot \$ 1 per lb. bij een officieelen maximumprijs van 57 Cents.

Al met al staat de barometer deze week op mooi weer. Het-gzen den voornamelijk in weerberichten geïnteresseerden vacantiëganger-lezer genoeg zal doen.

◆ **Beschikbare krachten** ◆

**Meester in de Rechten**

woonachtig te Brussel, zoekt een betrekking als secretaris van de directie van of juridisch adviseur bij een financiële, fiscale, commerciële, bedrijfs-, verkeers- of verzekerings-instelling, bij voorkeur in België.

Brieven no. 531 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

Actieve, representatieve 27-jarige

**JONGE MAN**

met H. B. S. B diploma, algemeen ontwikkeld, administratief onderlegd, commerciële ervaring, werkzaam geweest bij een inlichtingen-, enquête- en voorlichtingsdienst, in bezit van een eigen vervoermiddel, vraagt plaatsing in een voor hem passende, leidende zelfstandige functie. Gaarne bereid om naar het buitenland uitgezonden te worden. Brieven onder no. 536 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

◆ **Vacatures** ◆

Gemeente Handelsinrichtingen Amsterdam (Bcheer Zee- en luchthaven) vraagt een

**Sociaal-Econoom**

hoofdzakelijk voor researchwerk (Dr. of Drs. Ec.), bij voorkeur niet ouder dan 35 jaar. Salaris groep XII (f 3600—f 5475) met een tijdelijken toeslag van 5 pCt. en overbruggingstoelage. Voorgesteld zal worden plaatsing in een hoogere salarisgroep. Sollicitaties op zegel vóór 21 Juli a.s. te richten aan den Dienst van de Gem. Personeelsvoorziening, Sarphatistraat 92, Amsterdam C.

Op veler aanvraag organiseert het  
**ALGEMEEN PSYCHOTECHNISCH LABORATORIUM**  
voor direct na de zomervacantie

**mondelijke cursussen**

op het gebied der

**toegepaste psychologie**

Voor nadere bijzonderheden verwijzen wij naar het bij dit nummer ingesloten prospectus, waarvan op aanvraag meerdere ex. worden toegezonden door onze laboratoria te

AMSTERDAM — Heeregracht 435—437 — Tel. 33746.  
ROTTERDAM — Nieuwe Binnenweg 175 — Tel. 37908.



STANDARD AMERIKAANSCH PETROLEUM CIE

Geb. PETROLEA • 's-GRAVENHAGE

**R. MEES & ZONEN**

Ao 1720

Rotterdam, 's-Gravenhage, Delft, Schiedam  
Vlaardingen, Amsterdam (alleen assurantien)

**BEHANDELING VAN ALLE BANKZAKEN  
BEZORGING VAN ALLE ASSURANTIËN**

**AMSTERDAMSCH  
BANK N.V.**



KAPITAAL f 55.010.000. RESERVES f 31.500.000

**EERSTE NEDERLANDSCHE**

Verzekering Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Gevestigd te 's-Gravenhage

ADMINISTRATIEKANTOOR DORDRECHT - BELLEVUESTRAAT 2, TELEFOON 5346

**Personeels-Pensioenverzekering**

verschafft directe fiscale besparing — afschrijving van toekomstige lasten — blijvende sociale voldoening

Vraagt U eens welgedocumenteerd advies aan ons  
**BUREAU VOOR COLLECTIEVE CONTRACTEN**



N.V. KONINKLIJKE  
NEDERLANDSCHE  
ZOUTINDUSTRIE

Boekelo • Hengelo

**ZOUTZIEDERIJ**

Fabriek van:  
zoutzuur, (alle kwaliteiten)  
vloeibaar chloor  
chloorbleekloog  
natronloog, caustic soda.

**gispen**

meubelen en gisolampen

culemborg  
amsterdam  
rotterdam

**Koninklijke  
Nederlandsche  
Boekdrukkerij  
H. A. M. Roelants  
Schiedam**

met papier geïsoleerde kabels  
voor zwakstroom en sterkstroom  
koperdraad en koperdraadkabel  
kabelgarnituren, vulmassa en olie

**NKKE**  
N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK  
**DELFT**

## ORGANISATIE VAN HET BEDRIJFSLEVEN.

De verkiezingen hebben de discussies over de plannen ter organisatie van het bedrijfsleven op de achtergrond gedrongen. Of liever tussen de coulissen, want weldra zal het toneel weer vrij zijn. Dan zal het probleem ongetwijfeld weer opnieuw de volle aandacht vergen. Tijdens de bezetting kreeg Nederland de bekende volledig uitgewerkte regeling naar Duits model, die naar zijn eersten president „De Organisatie Woltersom” zou heten. In Duitsland was een dergelijke organisatie vrijwel zonder enige betekenis gebleven. Hier te lande functioneert de organisatie nog steeds, zij het dan ook, dat de top er afgeslagen is. Het functioneren geschiedde echter plaats-rust, d.w.z. in een afwachtende houding. Want zij stond gefeerd om verdrongen te worden door de bedrijfsschappen van Minister Vos. Het ontwerp daarvan kan moeilijk een hervorming worden genoemd. Het was een geheel nieuwe constructie, die bedoelde de andere van A tot Z te vervangen. Wel in de richting ener hervorming ging het project der Commissie Van Leeuwen en daarachter stonden nog vele andere plannen, waarvan de belangrijkste zijn, die der Commissie van de Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, welke zeer duidelijk de hoofdtrekken der Duitse instelling behield en een reorganisatie ervan beoogde. Al dit streven ging uit van de stelling, dat het bedrijfsleven georganiseerd behoort te zijn. Is dit een axioma? Wellicht wordt het reactionair of in elk geval conservatief geacht, indien hier twijfel wordt geopperd. Twijfel dus, of het bedrijfsleven inderdaad georganiseerd moet zijn. In dat geval toch is het alleen de vraag, hoe dit zal geschieden. Wanneer in de volgende regelen verder gewaagd wordt te onderzoeken wat men onder dat georganiseerd zijn moet verstaan, schijnt het wel of schrijver hiermede geheel buiten deze tijd leeft. Tal van voorbeelden zijn er toch, die bijna dagelijks ieder onder de ogen komen van organiseren en georganiseerd zijn. Desondanks zij een poging gewaagd om duidelijk te maken, dat een scherp antwoord op deze vraag van fundamentele betekenis kan zijn. Tevens ook, dat men nog volstrekt niet gereed is door alleen maar het verschil te maken tussen een vrije en door de wet geregelde organisatie, zodat slechts daartussen gekozen moet worden. In die twee gevallen toch blijft het uitgangspunt bestaan. Dat uitgangspunt is het axioma, dat er een organisatie moet zijn of zo die er niet is, dat hij dan snel behoort te komen.

### *Organisatie.*

Onze twijfel dient nu vooral om dat al te verzekerde axioma aan een onderzoek te onderwerpen in de hoop daarmede het inzicht te verruimen. Inzicht in deze is het snelste te verkrijgen door uit te gaan van de vrije organisatie. Het schijnt wel schoolmeesterachtig en een soort haarkloven om woorden, die algemeen gebruikt worden en die iedereen met het grootste gemak hanteert, aan een onderzoek naar hun betekenis te onderwerpen. Het veelvuldig gebruik heeft toch op zulke woorden een stempel gedrukt. Wij zijn evenwel van mening, dat het nuttig is, ja zelfs dat het onvermijdelijk wordt om zich rekenschap te geven van de ware zin dezer woorden, zodra men ervaart welke verwarring zij stichten, doordat zij tegelijk met het denken ook het handelen vertroebelen. En omdat door onzeker en onzuiver handelen de efficiëncy van de maatschappelijke samenwerking tot een laag peil zinkt.

Een vrije organisatie komt tot stand, indien vele verschillende personen, verenigingen, instellingen of wat dan ook samengaan om een gemeenschappelijk belang te behartigen, zij het voor verdediging of zij het voor een aanval. Zodra het gelukt een permanente samenwerking te verkrijgen, is het allereerste wat gedaan dient te worden, een orgaan te vormen. Een bestuur, een bureau

of gevolmachtigde moet de — in algemene termen in uitzicht genomen — taak nauwkeurig onder de loupe nemen, scherp omgrenzen en verdelen over geschikte en bekwaame onderorganen. Zo is de vanzelfsprekende werkwijze, die echter onderscheidene vormen aanneemt. Steeds zijn die vormen beheerst door het kleinere of grotere doel dat gesteld is. Personen kunnen bijv. een sociëteit of club oprichten ofwel een vennootschap stichten om enig bedrijf uit te oefenen. Verenigingen kunnen zich in een nationale bond organiseren. Instellingen kunnen trachten verschillende functies van financiële of administratieve aard gezamenlijk te verrichten. Al naar het doel, dat gesteld werd, zal hun organisatie min of meer omvangrijk, maar ook anders geleed moeten zijn. Het is het doel der samenwerking, dat bepaalt zowel het aantal als de aard der organen, die het minimum zijn om werkelijk tot actie te komen in geest en richting van het doel. Bovendien moet dat doel ook beslissend zijn voor het te bestrijken terrein der werkzaamheden, d.w.z. o.a. bepalen, wie tot samenwerking uitgenoodigd zullen worden, dan wel wie daarvan uitgesloten dient te zijn.

Geldt hetzelfde ook voor een wettelijk geregelde organisatie? Het is volstrekt niet nodig, dat deze berust op dwang. Kenmerkend alleen is, dat de Staat het doel stelt en daarvoor een organisatie, dat wil in dit geval zeggen organen, aanwijst. In dit opzicht is er volledige overeenstemming met de particuliere combinatie. In beide gevallen moeten de organen geschikt en bekwaam zijn voor de vastgestelde taak. Dwang is daarbij alleen in zover, dat de Wet, eenmaal aangenomen, rigoureuus wordt uitgevoerd. Dwang kan overbodig zijn, zodra de Staat alleen-gerechtigd is om regelend op te treden en niemand dit kan of wil tegenhouden. Dit geldt bijv. voor alle organisaties ter uitvoering van onderdelen van het algemeen bestuur.

De Staat kan ook een natuurlijk monopolie bezitten of zich een omschreven monopolie toekennen. Ten opzichte van het ontwerp onzer bespreking, de organisatie van het bedrijfsleven, zal echter het organiseren door de Staat wel steeds samengaan met het uitoefenen van een dwang, doordat plichten worden opgelegd en het niet nakomen daarvan strafbaar wordt gesteld. Het allerduidelijkst voorbeeld van een dwangorganisatie is het leger. Zijn doel is vanzelfsprekend en dat doel beheerst de gehele samenstelling der organisatie. Het is echter geen direct doel, dat onmiddellijk in tastbare en scherp zichtbare vormen voor de deur staat. Het is een doel, dat onder bepaalde omstandigheden komen kan, nl. een eventuele oorlog. Vandaar, dat de legerorganisatie los staat van elk onmiddellijk optreden en voor alle mogelijkheden moet zijn ingericht. Het doel kent nauwelijks grenzen en staat praktisch gelijk met geen doel. De legerorganisatie schijnt daardoor op zichzelf een doel te zijn, dat geheel en al beïnvloed is door de noodzakelijkheid ener aangeleerde en scherp geoefende discipline. Niet gezamenlijke en bij elkaar passende werkzaamheden of aandriften, maar de gehoorzaamheid aan gegeven bevelen houdt de organisatie intact en paraat. Een militaire organisatie kan en moet daarom wel ontworpen worden geheel los van de tijdelijke omstandigheden. Het is als het ware een geestelijke constructie, een soort ideale organisatie-op-zichzelf. De regelen van haar opbouw zouden voor elke organisatie kunnen gelden, voor welk doel ook en met elke taak, daar zij beginnen met een hoog centraal punt (opperbevelhebber en staf) om daarna zich te vertakken over verschillende diensten, die weder ingedeeld zijn stuk voor stuk in divisies, brigades, regimenten enz. Het is een vrijwel geheel uitgedachte indeling en groepering, die geschikt schijnt om voor elk willekeurig plan te functioneren, zij het met kleine wijzigingen en andere benamingen. Ten onrechte wordt echter dit organiseren als het enig juiste, het rationele beschouwd en als model voor alle gebieden geprezen.

Ten onrechte, want het is een noodoplossing, die overal toe te passen is waar het doel niet nauwkeurig genoeg aangeeft welke organen de samenwerking behoeft. Men zou zich kunnen voorstellen, dat de opvoeding van de jeugd en dus het gehele onderwijs op een militaire voet werd geregeld. Voor Nederland is dit slechts een fantasie. Een dergelijke soldateske opvoeding wordt onmogelijk zodra het onderwijs volkomen vrij is. Elke in de uitvoering doorgevoerde vorm van dwang moet daardoor alleen reeds zijn opgeheven. Toch is op de ondergrond de dwang van de Staat steeds aanwezig. En wel doordat de Staat de opvoeding van de jeugd van groot belang acht en verwaarlozing ontoelaatbaar. Schoolplicht is daartoe het algemene fundament gebleven. Van uitgewerkte vormen ener gedwongen organisatie kan in een democratisch land slechts sprake zijn, wanneer en zover een zeer duidelijk doel dit eist.

#### *Behoort het bedrijfsleven georganiseerd te zijn?*

Nieuw licht geeft voorgaande beschouwing over organisatie stellig niet. Het is alles volledig bekend. Toch is het nuttig in grote trekken eraan te herinneren, zodra wij, als thans, terugkomen op de vraag: behoort het bedrijfsleven georganiseerd te zijn? Want het antwoord op die vraag moet niet enkelvoudig, maar tweevoudig zijn. Wanneer het organiseren in vrijheid geschiedt luidt de vraag: is het in deze tijd een noodzakelijkheid, ja of neen? En het tweede antwoord moet zijn richting aldus zoeken: heeft de Staat reden om zich ten doel te stellen een organisatie op te leggen? En zo ja, is daartoe dwang onvermijdelijk? Dit zijn geen kwesties alleen van de tegenwoordige tijd. Ook vroeger zijn die vragen gesteld. Vandaar dat het niet overbodig is terug te zien. Hoe stond het er vroeger mee? Al jarenlang is er in het bedrijfsleven een vrije organisatie geweest en zoals kenmerkend voor de vrijheid, speciaal voor de Nederlandse vrijheid, was die organisatie sterk verdeeld en niet compleet. Maar volstrekt niet zo incompleet als men dat had kunnen verwachten, nl. door een vergelijking met vele andere economische en culturele vormen van samenwerking. De verklaring daarvoor is niet zo moeilijk te vinden. Praktisch bestonden er voor het samengaan slechts tweeërlei doeleinden. Allereerst, en dit geldt vooral de bedrijfs-groepen van talrijke kleine ondernemingen, om bij wijze van kartel te functioneren d.w.z. om afspraken te maken over prijzen en allerlei leveringscondities. Daarvoor was volledigheid en eensgezindheid zeer noodig. Een sterk plaatselijk karakter van een dergelijke bedrijfs-groepering kon dit bevorderen. Bedrijven of ondernemingen die niet meededen en buiten de organisatie bleven staan, deden of niet veel kwaad, of werkten bijna automatisch mee om de gezamenlijke eisen door te zetten. Toch bracht elke onvolledigheid in de samenwerking mee, dat de aangeslotenen geneigd waren in principe de vrijheid op te offeren, wanneer men daarmee de gedwongen aansluiting en het instellen van bedrijfsvergunningen (vestigingsverbod) kon verkrijgen. Te bereiken was dit onder de leuze „ordering”. Daarbij kon men tegelijkertijd het offer van de vrijheid weer goed maken door autonomie te vergen. Dit is zeer in het kort het eerste doel geweest van de wordende bedrijfsorganisatie.

In de tweede plaats kwam het veel meer sensationeel opgezette doel t. w. de verdediging tegen staking en in een later stadium ook tegen de door de vakvereniging gepropageerde sociaal-politieke eisen. Organisaties met dit vechtdoel ontstonden en moesten meegroeien naar mate ook de tegenstander d.w.z. de vakbeweging in omvang en kracht toenam. Dit groeien gebeurde van plaatselijk naar nationaal. Bekend genoeg is, hoe de pogingen van de twee organisaties, die der arbeiders en die der werkgevers, geleidelijk zich veredelden en ontwikkelden naar overleg en naar de collectieve contracten. De organisaties der ondernemers moesten dus vormen krijgen geschikt

en bekwaam voor onderhandelen en daarnaast ook om invloed uit te oefenen bij het ontwerpen en ook bij het uitvoeren van wetten en het uitwerken van sociale regelingen. Vrijheid was hier van groter nut dan completeheid. Demonstratieve kracht en feitelijke kennis van economische omstandigheden hadden meer effect dan cijfers van aantallen strijders.

#### *De Woltersom-organisatie.*

Zo stond het met de vrije organisatie van het bedrijfsleven in ons land toen op Duits bevel de plannen der Woltersom-organisatie werden opgesteld en ingevoerd. Het zou thans te ver gaan om tot in details te onderzoeken waarom die organisatie betrekkelijk goed ontvangen werd. Op zichzelf kleven aan de indeling en onderverdeling alle fouten ener organisatie, die van bovenaf begint, in plaats van onderop gegroeid te zijn. Men moet echter wel in het oog houden, dat dit laatste onder de bestaande omstandigheden niet kon; elke groei was afgesloten. Het plan is in grote trekken van boven opgelegd. Vrijheid was er alleen in de uitwerking d.w.z. in de onderverdelingen en invloed kon er uitgeoefend worden bij de keuze van de personen, die in de besturen en secretariaten door de Duitse controleurs toegelaten werden. Het is ongetwijfeld een bewijs van de grote ijver, de toewijding en de nauwe samenwerking der stichters geweest, dat tenslotte de organisatie veel beter klopte, dan men zou hebben verwacht. Natuurlijk moest het duur worden. Het was echter een bedrijfsbelasting, die wat druk betreft, nauwelijks te vergelijken was met de andere belastingen die het bedrijfsleven tegelijkertijd te dragen kreeg; een belasting bovendien, die verhaald kon worden.

Wat de werking betreft, moet wederom scherp onderscheid gemaakt worden tussen de min of meer lokale kleine ondernemingen, wier wensen van kartellering, ordening en autonomie bijna geheel vervuld werden. Zij waren vanzelfsprekend niet ontevreden: „Alleen maar jammer dat het van de Duitsers kwam”. Anders stond het voor de grote werkgevers. Hun vrij actieve organisatie ging op in één, die juist dat werd wat zij nooit hadden gewild nl. een staatsorgaan. Afgezien van oorsprong en controle, was dat alleen reeds een aanleiding tot tegenstribbelen. Van de bevoegdheid tot het maken van verordeningen kwam niets. Alle activiteit concentreerde zich op iets anders dat men eigenlijk wel had kunnen verwachten. Het is een oude ervaring, dat staatsorganen, die naast elkaar staan en een gelijksoortig doel hebben, het met elkaar te kwaad krijgen. En wel om de macht in handen te houden of de grenzen van het machtsgebied af te perken. In de bezettingstijd waren de voornaamste, zo niet alle belangen van de ondernemingen afhankelijk geworden van het economisch oorlogsbeleid. Dit toch brengt steeds mede en bracht ook toen mede, dat de Staat het beschikkingsrecht aan zich trok op alle grondstoffen en arbeidskrachten. Dit kwam niet voort uit bijzondere inzichten over hoe in het algemeen een regeringsbeleid tegenover het bedrijfsleven had te zijn. Het was een zuivere oorlogsnoodzakelijkheid, die op twee vaste grondslagen rustte. Ten eerste de behoeften van de oorlogvoering, die primair waren en alle andere behoeften terzijde drukten. Ten tweede de blokkade, die de normale aanvoer in geheel andere banen moest leiden en op den duur toenemende schaarste betekende.

#### *De Rijksbureaux.*

Ook in ons land was van tevoren reeds op een oorlogseconomie gerekend. Van Juli 1939 af waren de verschillende Rijksbureaux naar een oudere wettelijke regeling in werking getreden. Elk op een eigen gebied ging het beschikkingsrecht van de Staat uitoefenen. Achteraf is gebleken dat de opstelling hiervan zeer bekwaam is ontworpen. Terwijl ook, in het algemeen gezien, de leiders van die Rijksbureaux, toen zij op de proef gesteld

werden, getoond hebben tegen hun taak te zijn opgewassen. De Rijksbureaux, die zonder enige twijfel en naar de duidelijke bedoeling volledige staatsorganen waren, hadden zich ingewerkt toen de vijand ons land binnenviel. Zij konden regelrecht door de bezettingsmacht worden overgenomen en waren helaas voor die macht het allerbeste middel om een weg te vinden, waarlangs Nederland was leeg te roven en tevens een eenvoudig werktuig om het Nederlandse bedrijfsleven voor het Duitse oorlogsdoel te gebruiken. Daarin ligt ook een gedeeltelijke verklaring voor het nog niet volledig en algemeen begrepen verschijnsel, dat zich hier te lande een breed binnenlands front moest vormen, dat jarenlang het verzet te drijven had in de vorm ener wisselende sabotage. Ondanks het feit, dat de bezetting deze vorm van verzet dagelijks en voortdurend moest ondervinden en dat voor deze sabotage de Rijksbureaux sleutelposities innamen, heeft de bezetting toch de Rijksbureaux gehandhaafd. Niet uit liefde of slaptte, maar omdat zij inderdaad voor het Duitse bestuur evenzeer als voor het in gang blijven van het leven van het gehele volk onmisbaar waren.

Iets gelijksoortigs geschiedde na de bevrijding. Toen overal met overmatige ijver gezuiverd werd en hard gegrepen naar wat dikwijls ten onrechte collaboratie heette, konden de Rijksbureaux hiervan vrij blijven, daar zij ook toen weer onmogelijk gemist konden worden. Zij vormden de ruggegraat van de schaarste-economie der nieuwe Regering.

In de bezettingstijd echter scheen het wel alsof de bedrijfsorganisatie Woltersom de strijd had aangeboden tegen de Rijksbureaux. Niet ten onrechte meende de bedrijfsorganisatie dat zij de taak kon overnemen van de Rijksbureaux en dat zij volledig in de plaats der bureaux kon treden. En niet ten onrechte, want bij het tot stand komen der bedrijfsorganisatie, en later ook nog herhaaldelijk, was dit beloofd al werd er dan ook bij gezegd, dat het geleidelijk zou moeten geschieden. Hoofdgetuigen zijn ongetwijfeld de Heren Hirschfeld en Woltersom, die stichters en leiders van de bedrijfsorganisatie waren.

Het was echter een in schijn aangeboden strijd. In de eerste plaats al omdat de Rijksbureaux steeds tot overleg bereid waren en in het belang der sabotage een voortdurend contact met de ondernemingen onderhielden. Maar bovendien was het ook onmogelijk. Elke Overheid, die het beschikkingsrecht over het gehele productie- en distributieproces stevig in handen wil houden kan niet anders dan de Rijksbureaux gebruiken. De praktijk dwingt deze of dergelijke instellingen te versterken en te centraliseren.

#### *Socialisatie-wensen.*

Van geval tot geval zal de Overheid in de onmogelijkheid verkeren om haar beschikkingsrecht over te dragen aan belanghebbenden ofwel aan eenzijdig geïntereerden en dan ten slotte te laten verzwakken door sterk decentraliserende invloeden. Overdracht van de taak der Rijksbureaux aan de organisatie van het bedrijfsleven ware alleen mogelijk geweest als een tussenstation naar het einddoel t.w. de opheffing van het oorlogsbeleid en het volledig vrijmaken van handel, voortbrenging en verdeling. Er zijn echter, en vooral in onze tijd, zeer velen, die dit geenszins wensen. Geleerd door de jarenlange praktijk van bezetting en nood, wordt nog vaak de mening gehuldigd, dat alle burgers aanspraak hebben op hun aandeel in de voorraad van levensbehoeften, die in het land aanwezig zijn. Desnoods ten koste van minder algemene welvaart zal men de gelijkheid van deze aanspraken door de Overheid gewaarborgd willen zien. Buiten en over deze ogenblikpolitiek heen zien velen in de schaarste-economie het middel om deze als geleide economie onbepert voort te zetten en daarmee een sociale rechtvaardigheid door te voeren. Ook dan wanneer daarbij niet het helder besef overweegt dat dit het regeringsbeleid langzamerhand doet overgaan in een planmatige socialisatie. Voor hen, die,

hoe gevarieerd ook, deze mening zijn toegedaan, bestaat er geen twijfel. Zij zullen nooit kunnen toestemmen in een overdracht van de taak der Rijksbureaux aan een bedrijfsorganisatie, waarvan zij weten, dat deze de dag zal begroeten wanneer zij het brevet van staatsorgaan kunnen verscheuren en weder even vrij of tenminste autonoom zullen zijn als vroeger.

#### *Wetsontwerp-Vos een tussenoplossing.*

Het wetsontwerp op de bedrijfschappen probeerde een merkwaardige tussenoplossing te zijn. De Rijksbureaux toch zouden verdwijnen en hun taak overgeven aan de bedrijfsorganisatie. Aan een oude wens, zij het een onvervulbare, was daarmee tegemoet gekomen. „What price glory?” De prijs, die ervoor betaald moest worden, was de verandering van de aard der bedrijfsorganisaties. Deze toch moesten worden wat de Rijksbureaux waren geweest, nl. de organen der Rijksregering, strammer en met meer macht en aanzien bekleed. Vandaar dat de strikte en dagelijkse verbinding met de Regering nauwkeurig geregeld werd. De nieuwe bedrijfschappen hielden de volledige macht, die de Rijksbureaux hadden bezeten, doordat zij op grond van het beschikkingsrecht in elke onderneming diep konden ingrijpen. Tegelijkertijd kregen die bedrijfschappen alle rechten, die aan de bedrijfsgroepen van de organisatie Woltersom waren toegekend, d.w.z. de bevoegdheid om verordeningen te maken. De wensen van hen, die voor socialisatie een weg wilden openen, werden evenzeer vervuld als de wensen van hen, die aan het bedrijfsleven ordenende bevoegdheid wilden geven. Het spreekt wel vanzelf, dat de synthese van tweeeërlei tegenstrijdig maatschappelijk streven betrekkelijk gauw voorzien werd. Een van beide zou toch moeten overwegen, want wat zou de verordenende bevoegdheid waard zijn, wanneer elke onderneming haar beschikkingsrecht verloren had? De bedrijfschappen waren inderdaad de zwaarder gefundeerde en in blijvender vormen gestabiliseerde Rijksbureaux, waarin de bedrijfsorganisaties een schijnbestaan van onmachtige vertegenwoordiging zouden voeren. In zeer korte tijd keerde het gehele bedrijfsleven, door Minister Vos gemobiliseerd voor een advies, zich tegen zijn plan. Welke weg zal men nu inslaan? De praktijk zal wel leren, dat de schaarste aan goederen en grondstoffen nog lang zal aanhouden, vooral doordat de enorme deviezenzwakte d.w.z. de armoede van ons volk, aanvulling der voorraden in korte termijn onmogelijk maakt. En zolang dat duurt zal men de Rijksbureaux niet kunnen missen. Evenmin is er veel bevrediging te verwachten van een verordening in de zin der vakgroepen, omdat een noodzakelijk economisch beleid dwingend zal vergen, dat er tegenin wordt gegaan. Economische problemen liggen voortdurend op de loer bij het worstelen tegen inflatie door prijs- en loonbeheersing. Wanneer die bijna wanhopige worsteling doorgaat, zal ook de noodzaak van de dwingende regeling der kartelafspraken aan het licht komen. Dat betekent: voorschriften, streng tegen woeker geformuleerd en op controle gericht.

#### *Een nieuw eenvoudig voorstel.*

Er is echter één wens in het bedrijfsleven, die misschien geen sterke verlichting zal brengen, maar toch de samenwerking kan bevorderen. Het is een middel om enig begrip ingang te doen vinden voor de bestaande moeilijkheden en de daarvoor gezochte oplossingen. Dit kan geschieden door een geregeld contact van het bedrijfsleven met de Rijksbureaux. Reeds thans is incidenteel beproefd om het bedrijfsleven voorlichting te geven, doordat de leiding van een mij bekend Rijksbureau daarvoor bepaalde zittingen heeft ingericht. Op verschillende plaatsen in het land werden ondernemers, die als vertegenwoordigend konden gelden voor hun bedrijfstak, uitgenoodigd tot een bijeenkomst, waarin beslissingen van het Rijksbureau werden medegedeeld en het hoe en waarom ervan werd uiteengezet.

Hierin ligt een ontwikkeling opgesloten, die een weg wijst naar een algemener oplossing. Aan alle Rijksbureaux ware een vertegenwoordiging van het bedrijfsleven toe te voegen. Aan die vertegenwoordiging kon een soort interpellatierecht gegeven worden. Door de directeuren der Rijksbureaux kan zooveel mogelijk hulp uit het bedrijfsleven worden opgeroepen om de taak der bureaux te verlichten en haar in allerlei opzichten de bijstand te verlenen. Recht van bestuur zou aan zo'n vertegenwoordiging moeilijk toegestaan kunnen worden, daar ongetwijfeld de Regering hier het laatste woord moet hebben, vooral in verband met de noodzakelijkheid ener sterk gecentraliseerde deviezenpolitiek.

Tegenover de vele grote plannen is dit een nuchter en een simpel voorstel. De verschillende kanten van het probleem der bedrijfsorganisatie komen daarbij helemaal niet tot hun recht. Het is een magere gedachte om aan het bedrijfsleven alleen maar het recht te geven om als Commissie van Bijstand der Rijksbureaux te functioneren. Heel andere en veel hogere opvattingen zijn er gekoesterd voor de bedrijfsorganisatie. En als zeer tijdelijke en onnodige oorlogsproducten zijn door het bedrijfsleven de Rijksbureaux steeds beschouwd. Men kan gewichtiger formuleringen maken van een organisatie met klinkende namen en gewichtige paragrafen over verkiezing, rechten, plichten enz., waarin toch als wezenlijk bestanddeel blijft: het staatsorgaan bijgestaan door de deskundigheid van het volledig ingewijde bedrijfsleven. Ditzelfde doel is op een eenvoudiger manier te bereiken door een paar ministeriële beschikkingen. Elk Rijksbureau kan gemakkelijk daarvoor een voorstel doen; en elke bedrijfstak een aanbeveling voor de te benoemen adviseurs bij de Rijksbureaux. „Maar”, zucht menig kankeraar in deze dagen, „waarom zou men iets eenvoudig doen, als het ook ingewikkeld kan”?

Ir. I. P. DE VOOYS.

### DE MIDDELEN VOOR HERSTELFINANCIERING.

In het voorgaande artikel <sup>1)</sup> werd opgemerkt, dat de bres, welke door de oorlogsomstandigheden in onzen kapitaal-goederenvoorraad werd geslagen, zal moeten worden gedicht, wil het Nederlandsche productie-apparaat aan onze bevolking weer een zekere mate van welvaart verschaffen. Dit houdt dus in, dat aan den huidige kapitaalgoederenvoorraad nieuwe eenheden zullen moeten worden toegevoegd, eventueel gepaard gaande met een herverdeling van de nog aanwezige kapitaalgoederen.

Om een harmonischen opbouw van het productie-apparaat te bereiken, kan uit drie bronnen worden geput, namelijk:

1°. De in het verleden gevormde besparingen. Hierbij valt in de eerste plaats te denken aan het bezit van *buitenlandsche activa*, voor een belangrijk gedeelte bestaande uit buitenlandse effecten. Een realisatie van deze activa verschaft de mogelijkheid om buitenlandse goederen in te voeren, noodzakelijk voor den wederopbouw van ons land. De door den minister van Financiën gewenschte verkoop van Amerikaansche effecten en de overneming door De Nederlandsche Bank van buitenlandse tegoeden, zal dan ook voornamelijk met dit doel geschieden.

De bij De Nederlandsche Bank uit dezen hoofde geconcentreerde deviezenvoorraad zal dan aan het bedrijfsleven ter beschikking worden gesteld, waarbij de Overheid door middel van een stelsel van deviezenvergunningen het noodige toezicht kan houden.

De Herstelbank kan hierbij een belangrijke rol spelen, in zoverre zij door credietverleening of door de uitbetaling van vergoedingen voor oorlogsschade de be-

trokken bedrijven in staat stelt, de benodigde deviezen aan te koop.

In feite vindt hier dus plaats een omzetting van in het buitenland belegde besparingen in binnenlandsche activa, dus in binnenlandsche besparingen. In beginsel zijn per saldo dus geen binnenlandsche besparingen hiervoor noodig, anders dan voor de vorming van nieuw buitenslandsch bezit. Wanneer echter de oorspronkelijke bezitters van buitenlandse activa worden schadeloosgesteld met door De Nederlandsche Bank nieuw gecreëerd vrij geld <sup>2)</sup>, dan zal de aankoop van deze deviezen met in het binnenland bespaarde vrije gelden dienen plaats te vinden, wil de geldcirculatie niet worden vergroot. De Herstelbank zal in dit opzicht een nuttige functie kunnen vervullen door het bijeenbrengen van binnenlandsche besparingen, welke worden vastgelegd in door haar uit te geven aandelen en obligaties. De aldus verkregen middelen zal zij op haar beurt door middel van credietverleening kunnen distribueeren onder de gegadigden, om daarmee de deviezenaankopen te verrichten.

Wellicht kunnen ook in het verleden verrichte *binnenlandsche* besparingen worden dienstbaar gemaakt aan een harmonischen opbouw van het productie-apparaat. Hierbij kan gedacht worden aan in gemakkelijk overdraagbare activa belegde besparingen, bijv. grondstoffen, welke worden geredistribueerd. Speciale monetaire problemen werpt dit vraagstuk niet op, mits de binnenlandsche geldcirculatie bij een eventuele credietverleening niet wordt vergroot, bijv. door bankcrediet.

2°. Als tweede bron kan worden genoemd de door het buitenland verrichte besparingen, welke aan Nederland ter beschikking worden gesteld. Dit kan twee vormen aannemen, nl. buitenlandse credietverleening en vrijwillige of onvrijwillige schenkingen. Onder den laatsten vorm kunnen eventuele herstelbetalingen door de vroegere asmogendheden worden geklassificeerd.

De door het buitenland ter beschikking gestelde besparingen vervangen dus voor hun deel de noodzakelijke binnenlandsche besparingen om investeringen te kunnen verrichten. Aankoop van goederen met deze middelen kan dus zonder monetair bezwaar met nieuw gecreëerd geld plaatsvinden <sup>3)</sup>, zoodat bijv. bankcrediet of het gebruiken van geblokkeerd geld om zuiver monetaire redenen niet misplaatst zou zijn. De aflossing van deze buitenlandse credieten zal echter wel degelijk uit binnenlandsche besparingen moeten geschieden. Betreft het buitenlandse credieten, welke door den Staat zijn opgenomen, dan zal de aflossing moeten plaatsvinden uit aan het publiek onttrokken middelen, waarvoor bij voorkeur belastingheffing in aanmerking komt. De noodzakelijke beperking van het verbruik, d.w.z. de besparingen, worden dus naar de toekomst verschoven, hetgeen voordeelen kan hebben, daar verwacht mag worden, dat het reële nationale inkomen dit dan gemakkelijker zal toelaten. Het behoeft echter weinig betoog, dat zoo groot mogelijke besparingen in het heden, met als gevolg zoo beperkt mogelijke credietopneming in het buitenland, verre de voorkeur verdienen boven een speculatie op de onzekere toekomst.

Wanneer de geldcirculatie in verband met het gewenschte prijspeil op een bepaald moment te groot wordt geacht — wat zij vermoedelijk thans is — kan natuurlijk binnenlandsche credietschepping voor den aankoop van door het buitenland, bijv. aan den Staat, geleende deviezen, beter achterwege blijven. Vergoedingen voor oorlogsschade of herstelcredieten door de Herstelbank <sup>4)</sup> verleend, welke uiteindelijk zullen dienen om de door het buitenland geleende deviezen van den Staat aan te

<sup>1)</sup> Het ligt in de bedoeling dit slechts gedeeltelijk te doen plaatsvinden.

<sup>2)</sup> Aannemende, dat de monetaire situatie geen correctief behoeft.

<sup>3)</sup> Vgl. voor de oprichting en het doel van de Herstelbank ook het artikel van Dr. Ir. B. Bølger: „De Herstelbank” in „E.-S.B.” van 8 November 1945.

<sup>4)</sup> Zie „Herstelfinanciering in Nederland en andere landen” in „E.-S.B.” van 3 Juli 1946.

koop, dienen dan te worden verstrekt met aan het publiek onttrokken middelen. Dit laatste kan den vorm aannemen van vrijwillige vastlegging van besparingen in aandelen of obligaties van de Herstelbank, of gedwongen besparing in den vorm van belastingheffing door den Staat of gedwongen leeningen.

3°. De derde bron, waaruit de herstellfinanciering kan putten, wordt gevormd door de *binnenlandsche besparingen uit het loopende inkomen*.

Voor den wederopbouw van ons zoo zeer gehavende productie-apparaat is het noodzakelijk, dat de consumptie zooveel mogelijk wordt beperkt, d.w.z. dat van het loopende geldinkomen zooveel mogelijk wordt bespaard. Mede op deze wijze kunnen de middelen worden verkregen, welke tot wederopbouw kunnen dienen. De Staat zal op deze geldbesparingen, door middel van belastingheffing of eventueel met behulp van leeningen, beslag kunnen leggen, om zoo de middelen te verkrijgen, welke de Herstelbank zal distribueeren in den vorm van vergoedingen voor oorlogsschade of credietverleening. De Herstelbank zelve zal deze besparingen kunnen vastleggen door uitgifte van obligaties en aandelen aan het publiek<sup>5)</sup>.

Nogmaals zij in het kort aandacht gevraagd voor het monetaire probleem in dit opzicht. Het is nl. niet onmogelijk om op andere wijze de gewenschte binnenlandsche besparingen te verkrijgen, bijv. door geldcreatie. Deze besparingen worden dan „afgedwongen”, hetzij door inflationistische prijsstijging, hetzij door het ontstaan van zwevende koopkracht. Het behoeft weinig betoog, dat beide vormen een zeer slechte „oplossing” bieden voor het onderhavige vraagstuk. De gevolgen van het bestaan eener aanzienlijke zwevende koopkracht, zooals o.a. den zwarten handel, liggen ons nog versch in het geheugen.

#### Conclusie.

In het voorafgaande is naar voren gebracht, dat de middelen voor herstellfinanciering uit drie bronnen kunnen worden geput. Tusschen deze drie bronnen bestaat geen principieel verschil, alleen maar een verschil in tijd. Ook wanneer buitenlandsche leeningen moeten worden afgelost, zal dit moeten geschieden uit binnenlandsche besparingen, en de wederopbouw van buitenlandsche reserves zal eveneens uit binnenlandsche besparingen moeten plaats vinden. In wezen is er dus voor het betalen van oorlogsschadevergoedingen en het verlenen van herstellcredieten slechts één bron, nl. de binnenlandsche besparingen<sup>6)</sup>.

Het gebruik maken van buitenlandsche reserves en buitenlandsche credieten veroorlooft echter de vorming van binnenlandsche besparingen te verdeelen over een langere periode. Wanneer men zich voorstelt den wederopbouw van ons productie-apparaat binnen een redelijken tijd te doen plaatsvinden, bijv. 5 à 10 jaren, dan is het duidelijk, dat dit, bij een oorlogsschade van f 11,4 milliard in prijzen van 1938, moeilijk uit de loopende besparingen kan geschieden. De minister van Financiën stelt zich voor, dat de binnenlandsche besparingen in 1946 ongeveer f 1,2 milliard zullen bedragen, welke echter in verband met de hooge overheidsuitgaven uit anderen hoofde volstrekt niet ten volle voor herstellfinanciering kunnen worden gebruikt. Hier komt nog bij, dat dit besparingen zijn, uitgedrukt in de geldswaarde van 1946, welke aanzienlijk beneden het niveau van 1938 ligt. Alle drie bronnen zullen dus moeten worden aangeboord om eenerzijds den wederopbouw in een niet te langzaam tempo te doen verlopen en anderzijds den druk op de

binnenlandsche consumptie op draaglijke wijze over meerdere jaren te verdeelen.

Gebleken is, dat men in het buitenland verschillende systemen voor herstellfinanciering heeft gevolgd. In het voorafgaande is herhaaldelijk tot uiting gekomen, dat de herstellfinanciering (betaling van vergoedingen en credietverleening) niet mag leiden tot inflationistische prijsstijging of vorming van zwevende koopkracht. Welk systeem voldoet nu het best aan den gestelden eisch, t.w. de bevordering der binnenlandsche besparingen zonder het optreden van prijsstijging of zwevende koopkracht?

In principe zal het Engelsche systeem van industrie-financiering, waarbij in wezen bankcredieten worden verleend via tusschengeschoven financieringsinstellingen, tot geldcreatie aanleiding geven, of althans niet zorgen voor de gewenschte vastlegging der geldbesparingen. Het is mogelijk, dat per saldo het resultaat voor de Engelsche volkshuishouding niet ongunstig is, omdat daar een zeer groot Amerikaansch crediet wordt verkregen (verg. blz. 438), maar in wezen is dit stelsel niet zonder ernstige bezwaren.

In België en Frankrijk zal de Staat de middelen voor de herstellfinanciering verschaffen. Verkrijgt de Staat de middelen voor de vergoeding van oorlogsschaden en voor de verleening van wederopbouwcredieten volledig uit binnenlandsche besparingen en buitenlandsche credieten, dan voldoet het in die landen gevolgde systeem aan den bovengestelden eisch. De stellige indruk bestaat echter, dat dit niet het geval is. Een op zichzelf van monetair oogpunt uit goed systeem wordt dus in die landen, voorzover kan worden beoordeeld, op onjuiste wijze toegepast.

Bij de oprichting van de Herstelbank in Nederland hebben de Staat, de banken en eenige institutioneele beleggers samengewerkt. De medewerking van de banken vond tot een beperkt bedrag plaats, maar uit het voorgaande is gebleken, dat dit in monetairen zin niet zonder bedenkingen is<sup>7)</sup>. De staatsbijdrage vond hier te lande stellig niet uit aan het publiek onttrokken bespaarde middelen plaats, daar van de staatshuishouding nog voortdurend een inflatoire werking uitgaat. Alleen de medewerking der institutioneele beleggers zou voldoen aan den gestelden eisch, daar zij immers de groote reservoirs van de besparingen van het publiek zijn, ware het niet, dat de storting op de deelnemingen met geblokkeerd geld kon geschieden. Ook hier werden dus niet loopende vrije besparingen vastgelegd. Het blijkt dus, dat evenmin in Nederland de toepassing van de in het voorafgaande ontwikkelde beginselen fraai was.

Nogmaals zij opgemerkt, dat deze handelwijze in overeenstemming kan zijn met de in het voorafgaande ontwikkelde gedachten, indien en voorzover de herstellfinanciering geschiedt met behulp van buitenlandsche credieten. Daar echter de invloed van de staatshuishouding de gunstige monetaire werking der tot nu toe ontvangen buitenlandsche credieten reeds meer dan gecompenseerd heeft, valt het moeilijk de Nederlandsche toepassing van het systeem van herstellfinanciering in eerste instantie toe te juichen. Nadat dit artikel reeds was geschreven, heeft bij de Herstelbank een kapitaalsuitbreiding plaatsgevonden, welke beter voldoet aan de beginselen, welke in het voorafgaande werden ontwikkeld. Er is voor f 100 miljoen aan aandelen B uitgegeven, waarvan f 75 miljoen is ondergebracht bij de Rijksfondsen, welke met vrij geld zullen betalen. De resteerende f 25 miljoen aan aandelen B werden bij het publiek ondergebracht, dat volledig met vrij geld zal betalen. Het is echter de vraag, of hetzelfde kan worden gezegd van de uitgifte van f 100 miljoen aandelen A, welke gepaard gaat met de emissie van aandelen B. Deze

<sup>5)</sup> Uit den aard der zaak zullen emissies van bedrijven, welke daartoe in de gelegenheid zijn, hetzelfde effect sorteren. Dit vraagstuk blijve hier, daar vooral de betekenis van de Herstelbank voor de herstellfinanciering wordt besproken, verder buiten beschouwing.

<sup>6)</sup> Men zie ook: „Middelen, die voor herstellfinanciering niet en wel kunnen dienen” door Mr. H. F. van Leeuwen in „E.-S.B.” van 10 Januari 1946.

<sup>7)</sup> Het is waarschijnlijk wel geoorloofd af te zien van de mogelijkheid, dat de banken hun eigen of op langen termijn toevertrouwde middelen hiervoor hebben gebruikt. Het Nederlandsche bankwezen hield zich altijd reeds bezig met credietverleening aan de industrie, zoodat deze middelen hierin waarschijnlijk reeds zijn vastgelegd.

aandeelen A worden immers uitsluitend door den Staat genomen, en de Overheid beschikt vermoedelijk thans niet over een overschot aan vrije gelden, welke aan het publiek zijn onttrokken.

Drs. F. DE ROOS.

### DE VERPLICHTE ZIEKENFONDS- VERZEKERING.

Al is de regeling van de ziekenfondsverzekering in den bezettingstijd ingevoerd, het stond van meet af aan vast, dat zij na de bevrijding van ons land zou worden gehandhaafd. Immers, zulk een regeling was onder onze wettige Regeering, voordat de Duitschers hier binnenvielen, in vergeworderden staat van voorbereiding. Toch verkeerde op het oogenblik van de bevrijding een aantal werkgevers in de meening, dat daardoor vanzelf een eind aan de verplichte ziekenfondsverzekering was gekomen. Zij staakten de verstreking van de coupons, welke hun arbeiders, ten blijke, dat zij verplicht verzekerd waren, moesten ter hand stellen aan den bode van hun Algemeen Ziekenfonds (zooals een tot de verplichte verzekering toegelaten fonds' zich moet noemen).

Het heeft intusschen niet al te veel moeite gekost, dit misverstand weg te nemen. Over het algemeen begreep ons volk, dat het Ziekenfondsenbesluit niet maar een Duitsch bedenksel was en dat het zou blijven bestaan, aangezien het aan een sterke sociale behoefte voldeed. Wel zal men de regeling moeten herzien, „in de eerste plaats om de Deutsche franje er af te halen”, zooals minister Drees het op 20 December 1945 in de Tweede Kamer uitdrukte. De bewindsman liet hierop volgen, dat tevens het geheele probleem nogmaals moest worden bezien. Misschien heeft hij, aldus sprekende, gedacht aan de voorgenoemde uitbreiding van de sociale verzekering tot een algemeene volksverzekering, althans tot een verzekering ook van de kleine zelfstandigen. In verband hiermede verdient ook de aandacht het juist verschenen derde deel van het rapport der Londensche Commissie-Van Rhijn, in welk deel voorstellen worden gedaan ten aanzien van medische en hygiënische diensten. Hierop kan ik thans niet ingaan. Inmiddels is in het leven geroepen een commissie van advies voor het ziekenfondswezen, die — om den Minister nog eens te citeeren — moet nagaan, „hoe wij kunnen komen tot een ziekenfondswet, die inderdaad goede organisatorische oplossingen geeft en de verschillende groepen bevredigt”. In afwachting van den nieuwen stand van zaken loont het m.i. de moeite, van eenige bijzonderheden betreffende den tegenwoordigen toestand kennis te nemen.

#### *De kring der verplicht verzekerden.*

Hierbij heb ik in de eerste plaats op het oog den kring van hen, die onder de verplichte ziekenfondsverzekering vallen.

Regel is, zooals men weet, dat de ingevolge de Ziektewet verzekerden ook krachtens het Ziekenfondsenbesluit verzekeringsplichtig zijn.

Nadat genoemd besluit, op 1 November 1941, in werking was getreden, kwam, precies een jaar later, het huishoudelijk personeel, voorzover het bij den werkgever inwoont of op ten minste vijf dagen per week in zijn dienst pleegt werkzaam te zijn, onder de Ziektewet en bijgevolg ook onder het Ziekenfondsenbesluit te ressorteeren. Deze maatregel is uit een administratief oogpunt een beetje lastig voor den werkgever. Maar ten aanzien van inwonend personeel verlicht genoemde maatregel de verplichtingen van den werkgever, voortvloeiende uit artikel 1638 y Burgerlijk Wetboek, en hij is in sociaal opzicht ongetwijfeld een verbetering.

Een andere aanvulling van de Ziektewet, waardoor met ingang van 1 Januari 1943 de bij den werkgever inwonende

eigen, aange trouwde of stiefkinderen onder de werking van deze wet en van het Ziekenfondsenbesluit werden gebracht, is bij de bevrijding van ons land ongedaan gemaakt, waarschijnlijk met het oog op den financieelen last, welken deze maatregel op de vele kleine bedrijfjes, inzonderheid boerenbedrijfjes, legde.

Op den regel, dat zij, die ingevolge de Ziektewet verplicht verzekerd zijn, ook onder de verplichte ziekenfondsverzekering vallen, zijn enkele uitzonderingen gemaakt. Van deze uitzonderingen noem ik die, welke betrekking heeft op een vrij talrijke groep personeel van ruim negentig zieken- en andere, verplegingsinrichtingen. Voor dit personeel zijn waarborgen geschapen, dat het van deze inrichtingen via haar eigen medischen staf op zijn minst dezelfde verstrekkingen krijgje, als de Algemeene Ziekenfondsen aan de verplicht verzekerden dienen te verleenen. (Andere inrichtingen hebben zich aangesloten bij een speciaal daarvoor opgericht zgn. ondernemingsfonds, „Alzinez” genaamd, waardoor zij kunnen voortgaan, haar personeel door haar eigen medischen staf te doen behandelen en tevens kunnen worden vrijgesteld van de verplichting, coupons aan haar arbeidskrachten te verstrekken). Met ingang van 16 Augustus 1943 zijn voorts van de verplichte ziekenfondsverzekering uitgezonderd de arbeidscontractanten in dienst van de Nederlandsche politie, voorzover zij op grond van contractueele verhoudingen verplicht waren zich aan te sluiten bij het Nederlandsch Politie-Ziekenfonds, dat met ingang van 1 Juli 1942 als ziekenfonds in den zin van het Ziekenfondsenbesluit was erkend. Dit fonds is met ingang van 1 April 1946 opgeheven en vervangen door een ander fonds, ten aanzien waarvan thans om een gelijksoortige vrijstelling is verzocht, als met betrekking tot het N.P.Z. was verleend.

Ik herinner er voorts aan, dat de Regeering zelve thans heeft voorgesteld, op een band tusschen Ziektewet en Ziekenfondsenbesluit in elk geval voorshands een uitzondering te maken, door de voor de Ziektewet ontworpen loongrensverhooging van 3.000 tot 3.750 gulden niet voor het Ziekenfondsenbesluit te doen gelden. Zij heeft dit gemotiveerd, met te verklaren, dat bij een verhooging van de loongrens voor het Ziekenfondsenbesluit tot f 3.750 een groep personen zal worden gedwongen, zich bij een ziekenfonds aan te sluiten, die veelal zulks niet begeeren en er de voorkeur aan geven, als particulier patiënt te worden behandeld. Ook wijst de Regeering erop, dat van medische zijde tegen verhooging van de loongrens ernstig bezwaar is gemaakt. In de Tweede Kamer was men het blijkens haar voorloopig verslag vrij algemeen erover eens, dat er geen klemmende redenen zijn om de voorgestelde verhooging niet toepasselijk te verklaren op het Ziekenfondsenbesluit. De door den Minister aangevoerde gronden werden niet houdbaar geacht. Op het oogenblik, dat ik dit schrijf, moet worden afgewacht, of de Kamer bij amendement de voorgestelde uitzondering uit het wetsontwerp zal schrappen. De Stichting van den Arbeid heeft in een adres aan de Regeering om een loongrensverhooging als de thans voorgestelde verzocht en daarbij voor de ziekenfondsverzekering geen uitzondering gemaakt.

Anderzijds zijn, reeds in den bezettingstijd, onder laatstgenoemde verzekering eenige groepen gebracht, welke niet onder de Ziektewet vallen.

Een uitbreiding van de verplichte ziekenfondsverzekering met vele duizenden personen bracht een besluit, waardoor met ingang van 16 Augustus 1943 onder die verzekering werden gebracht arbeidscontractanten bij publiekrechtelijke lichamen, voorzover zij als arbeider in den zin der Ziektewet worden beschouwd, maar op grond van een voor hen getroffen ziekengeldregeling van de Ziektewet zijn uitgezonderd.

Voorts is op 22 Mei 1944 een gelijksoortige maatregel in werking getreden, waardoor onder de ziekenfondsverzekering kwamen te ressorteeren arbeidscontractanten



tanten bij het Rijksbureau Voedselvoorziening en de daartoe behorende diensten, het Nederlandsch Clearing- en het Deviezeninstituut, alsmede arbeidskrachten, werkzaam bij vereenigingen, enz. van maatschappelijk nut, welke voor de ziekengeldverzekering van haar personeel zijn aangesloten bij de Invaliditeitscoöperatie of haar Rooms-Katholieke zusterinstelling.

Van groot belang is verder de regeling, welke met ingang van 1 October 1944 is ingevoerd en waardoor werklozen onder de verplichte ziekenfondsverzekering zijn komen te vallen. De gebeurtenissen van September 1944, welke een spoedig einde van den oorlog — en daarmee een tijdelijke, sterke toeneming van het aantal werklozen — deden verwachten, waren de aanleiding, dat bij de invoering van deze regeling bijzondere spoed werd betracht. De premie wordt voor de helft door het Rijk gedragen, voor de andere helft door gemeente en werknemer tezamen, met dien verstande, dat de werknemer twee percent van het steunbedrag betaalt en de gemeente twee percent van het verschil tusschen het loon, waarnaar het steunbedrag wordt berekend, en het steunbedrag. Bij de beoordeeling van de financieele gevolgen deze regeling voor de gemeenten dient de besparing op haar uitgaven voor Maatschappelijk Hulpbetoon, welke tot die gevolgen behoort, in aanmerking te worden genomen.

#### *De indirect verzekerden.*

Het bovenstaande heeft betrekking op personen, die op grond van de werkzaamheden, welke zij verrichten, of, wat de werklozen aangaat, hebben verricht, bij een Algemeen Ziekenfonds dienen te zijn aangesloten. Dit zijn de zogenaamd rechtstreeks verzekerden.

Nog grooter echter is het aantal indirect verzekerden, d.z. de personen, die met een rechtstreeks verzekerde in gezinsverband samenwonen en jegens wie de rechtstreeks verzekerde volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek onderhoudsplichtig is (de echtgenoot en kinderen — echter slechts beneden zestien jaar —, de ouders, grootouders en schoonouders), mits hij hun kostwinner is, d.w.z. door zijn loon voor ten minste de helft in hun noodzakelijk levensonderhoud voorziet.

Onderhoudsplicht ten aanzien van ouders, grootouders en schoonouders bestaat alleen, indien deze in behoeftige omstandigheden verkeeren. Aangezien het hier een rekbaar begrip geldt, zijn daarvoor nauwkeurige grenzen getrokken. Voor de toepassing van het Ziekenfondsbesluit wordt behoeftigheid aangenomen, wanneer men inkomsten heeft beneden zekere maxima. Ten aanzien hiervan wordt een indeeling van de gemeenten in zeven klassen gevolgd, analoog aan die voor de steunnormen. De maxima loopen voor man en vrouw van f 17,60 per week in een eerste klasse- tot f 14 in een zevende klasse-gemeente en voor alleenstaanden van f 13,40 tot f 11,60. Buitengewoon bescheiden bedragen, zooals men ziet! Dat zij zeer binnenkort een verhooging zullen ondergaan overeenkomstig de stijging van het algemeene prijspeil in den loop der laatste drie jaren, schijnt dan ook geenszins uitgesloten.\*

Wat het samenwonen in gezinsverband betreft, dit wordt ook geacht te bestaan, indien de wil tot samenwonen aanwezig is, maar niet kan worden verwezenlijkt, tengevolge van buitengewone omstandigheden, als evacuatie, woningnood e.d., en in geval de rechtstreeks verzekerde tengevolge van de uitoefening van zijn beroep buiten het gezin verblijft, waarvan hij deel uitmaakt. Indirect verzekerde blijven voorts schipperskinderen, die niet aan boord van het schip wonen, omdat zij een school aan den wal bezoeken.

Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad, voordat begrippen als kostwinnenschap, gezinsverband en onderhoudsplicht tot voldoende uitwerking waren gebracht. De Duitschers waren er van uitgegaan, dat het Zieken-

fondsbesluit onverwijld moest worden ingevoerd en dat de leemten en onvolkomenheden, die zouden blijken te bestaan, gaandeweg aangevuld en verholpen zouden moeten worden. Een methode van wetgeving, welke fundamenteel verschilt met de bij ons volk van oudsher terecht gebruikelijke! Ik heb in het bovenstaande van de begrippen, die hier in het spel zijn, slechts een summiere aanduiding gegeven en vermeden, op zekere juridische nuances en casusposities in te gaan. Dat alles nu in alle gevallen volkomen vast staat, zou ik niet willen beweren. Instelling van een beroepsorgaan is — met het oog hierop en op vele andere vraagpunten — gewenscht. Vertrouwd mag worden, dat de ziekenfondswet, welke minister Drees heeft aangekondigd, ook hierin zal voorzien.

Het aantal verplicht verzekerden (rechtstreeks en indirect verzekerden tezamen) bedroeg op 31 December 1945, het laatstbekende cijfer, ongeveer drie en een half miljoen.

#### *De concentratie der fondsen.*

In de tweede plaats een korte opmerking met betrekking tot de concentratie der Algemeene Ziekenfondsen.

Vóór de invoering van het Ziekenfondsbesluit bedroeg het aantal ziekenfondsen in ons land ongeveer zeshonderd vijftig. Daarna werden 204 fondsen als Algemeen Ziekenfonds voorloopig erkend en toegelaten en werden 43 aanvragen afgewezen. Op 1 April 1946 waren er 170 Algemeene Ziekenfondsen.

De ziekenfondsen zijn uit het maatschappelijk leven van ons volk zelf voortgekomen en de ziekenfondsverzekering is sedert tientallen jaren diep in onze volksgewoonten verankerd. Een principiële concentratie van de fondsen door machthebbers in den bezettingstijd ware verraad aan de Nederlandsche gedachte geweest. Zoodanige concentratie thans, door onze wettige Regeering, schijnt onafwijsbare eisch van economie en efficiency.

#### *De kosten der verzekering.*

Tenslotte iets over de kosten van de verplichte ziekenfondsverzekering.

Over die in het jaar 1942 zijn in dit blad reeds mededeelingen gedaan<sup>1)</sup>. Als gevolg van de tijdsomstandigheden is het voor het staatstoezicht op de ziekenfondsen buitengewoon moeilijk, een volledig beeld van de kosten te krijgen. Tengevolge van de ellendige omstandigheden, in den bezettingstijd veroorzaakt door de mannenvordering, de voedselschaarschte, de hooge ziektecijfers, enz., hadden de fondsen te lijden onder een personeelstekort, dat hun belette, de noodige financieele gegevens tijdig te produceeren. Van verscheidene fondsen, in het gevechtsgebied gevestigd, is documentatiemateriaal verloren gegaan. Daarbij was het ook buiten deze bijzondere omstandigheden voor verscheidene fondsen reeds moeilijk, hun administratie in orde te krijgen, omdat de invoering van de verplichte verzekering plotseling had geleid tot een uitbreiding van hun werkzaamheden in ongekende mate. Zoo komt het, dat het Staatstoezicht ten aanzien van de jaren 1944 en 1945 nog niet over voldoende gegevens beschikt om er een, al ware het maar voorloopig, beeld van de kosten uit te kunnen construeeren. Wat betreft het jaar 1943, zijn op het oogenblik, dat dit wordt geschreven, de gegevens bekend van 157 fondsen, met een totaal aantal verplicht verzekerden van 2.577.816. (Van 39 fondsen, met 739.604 verplicht verzekerden, zijn nog geen gegevens over genoemd jaar ingekomen). Uit de beschikbare gegevens nu kan men — bij wijze van voorloopige berekening — afleiden, dat voor 3.317.420 personen, zijnde het gemiddelde, totale aantal, over het jaar 1943 verplicht verzekerden, de volgende bedragen gelden:

<sup>1)</sup> Dr. Mr. L. P. van der Does: „De uitkomsten van het eerste jaar Ziekenfondsbesluit” in „Economisch-Statistische Berichten” van 12 Januari 1944.

	Kosten per verplicht ver- zekerde bij de fondsen, waar- van de cijfers bekend zijn: (in guldens)	Geschatte totale kosten van alle fond- sen (in millioenen guldens):
Geneeskundige hulp .....	3,18	10,5
Genees- en verbandmiddelen ....	2,82	9,3
Specialistische hulp .....	1,44	4,8
Tandheelkundige hulp .....	1,11	3,7
Verloskundige hulp .....	0,33	1,1
Ziekenhuisverpleging .....	3,56	11,8
Uitwendige geneeswijzen .....	-0,23	0,8
Kunstmiddelen .....	0,21	0,7
Buiten fondsgebied verleende hulp	0,05	0,2
Incasso, beheer en controle .....	1,74	5,8
Overige uitgaven .....	0,05	0,1
<b>Totaal der kosten .....</b>	<b>14,72</b>	<b>48,8</b>
Ontvangsten ex art. 49 Ziektewet	0,06	0,2
Overige ontvangsten .....	0,03	0,1
<b>Totaal der baten .....</b>	<b>0,09</b>	<b>0,3</b>
<b>Saldo kosten verplichte verzeke- ring .....</b>	<b>14,63</b>	<b>48,5</b>
Kosten herverzekering, uitkeering bij overlijden .....	0,20	0,6
Kosten herverzekering, sanato- riumverpleging .....	0,22	0,7
<b>Totaal-Generaal .....</b>	<b>15,05</b>	<b>49,8</b>

De ontvangsten ex artikel 49 Ziektewet, waarvan hierboven sprake is, betreffen de vergoeding van de kosten van ziekenhuisverpleging van een niet-kostwinner tot een bedrag van twee derden van zijn ziekengeld aan zijn Algemeen Ziekenfonds. Deze vergoeding wordt nu niet meer gevraagd, omdat de regeling tot moeilijkheden aanleiding gaf en men ze bij nadere overweging niet geheel redelijk achtte.

De batige saldi der herverzekeringen worden van de invoering van het Ziekenfondsenbesluit af, ingevolge de geldende overeenkomsten, voor een deel ten behoeve van de verplicht verzekerden gereserveerd en voor het overige teruggestort in het zgn. Vereeningsfonds, waaruit de uitgaven voor de verplichte ziekenfondsverzekering worden gedekt.

De kosten per persoon van de bijdrage voor sanatoriumverpleging en van de uitkeering bij overlijden in 1942 bedragen elk ongeveer twintig cents.

Wat de toekomst betreft, moet als gevolg van de algemeene prijsstijging met stelligheid op een verdere, belangrijke verhooging van uitgaven voor de verplichte ziekenfondsverzekering worden gerekend. Er is alle grond voor de verwachting, dat de stijging van de kosten der ziekenhuisverpleging nog niet tot staan is gekomen. Nog belangrijker zullen de offers zijn, welke van het Vereeningsfonds worden geveerd ten gevolge van de tot stand te brengen algemeene regelingen der honoraria voor de medewerkers der fondsen, d.z. huisartsen en specialisten, apothekers, tandartsen en vroedvrouwen. Van den kant der verschillende groepen medewerkers worden, in bepaalde gevallen wel vergaande, voorstellen gedaan, waarover thans besprekingen gaande zijn. Uit den aard der zaak zullen de nieuwe honoraria de grenzen van het redelijke en financieel mogelijke niet mogen en kunnen overschrijden. Maar het totaal ook van zoodanige honoraria zal zonder twijfel een aanmerkelijke stijging van uitgaven voor het Vereeningsfonds beteekenen. Dit perspectief in aanmerking genomen, is een uiterst voorzichtige financieele politiek volstrekt noodzakelijk, vooral omdat het Staatstoezicht zelfs voor de jaren 1942 en 1943 — laat staan voor 1944 en 1945 — nog niet over een volledig beeld van de inkomsten van het Vereeningsfonds beschikt. Bij de raden van arbeid en de bedrijfsverenigingen, welke met de inning van de premien voor de verplichte ziekenfondsverzekering zijn belast, bestaat namelijk een groote achterstand, waarvan ook al weer de oorlog de schuld is. Dat ook vele fondsen aan dat

euvel lijden, is uit het voorgaande reeds gebleken. Laat ons hopen, dat die fondsen, welke tot dusverre geen gegevens hebben ingezonden, en de uitvoeringsorganen der Ziektewet in den loop van dit jaar voldoende gegevens aan het Staatstoezicht zullen verstrekken om het mogelijk te maken, zich althans met betrekking tot de eerste jaren van de verplichte ziekenfondsverzekering een volledig financieel beeld te vormen.

A. J. LUIKINGA.

## DE POSITIE VAN HET FABRIKANTEN-MERKARTIKEL IN DE KRUIDENIERSBRANCHE.

Het onder deze titel van de hand van Drs. S. C. Bakkenist en Drs. W. J. van de Woestijne verschenen werk <sup>1)</sup>, verdient zeer zeker de belangstelling van allen, die in enigerlei vorm met deze tak van bedrijf te maken hebben. De schrijvers, die als directeur en medewerker van het bureau der Stichting „Het Merkartikel” — de organisatie van de merkartikelenfabrikanten in deze branche — zijn verbonden, geven blijk niet alleen over een gedegen kennis van de structuur van dit handelsapparaat, maar eveneens over een scherp analyserend vermogen te beschikken, waardoor hun werk ongetwijfeld gaarne en veelvuldig zal worden geraadpleegd door degenen, die op dit terrein hun bedrijfspolitiek zullen hebben te bepalen.

Wanneer in het eerste hoofdstuk wordt nagegaan, welke functies tussen productie en consumptie moeten worden vervuld, dan zal het insiders niet verwonderen, dat de schrijvers tot de conclusie komen, dat in dit land en in deze bedrijfstak noch de detailhandelsfunctie, noch de grossiersfunctie gemist kunnen worden. Moge elders rechtstreeks verkoop van fabriek (stofzuigers) of groothandel (mail-order) aan den consument doelmatig kunnen zijn, voor de artikelen van dagelijks gebruik en bij de gewoonten van den Nederlandsen gebruiker is de winkel in de nabijheid van den consument de aangewezen verkoopplaats. Moge voor de voorziening van de detailhandel niet altijd van de zelfstandige groothandel gebruik worden gemaakt, dan zal toch bijna altijd de grossiersfunctie geïntegreerd zijn hetzij door den fabrikant (fabrieksdepôts), hetzij door de detailhandel (inkoopverenigingen of grootwinkelbedrijven).

De functies, die door de handel worden verricht, worden door de schrijvers onderscheiden in: a. distributiefunctie, b. verkoopfunctie in algemene zin, c. verkoopfunctie in bijzondere zin. Ten aanzien van het merkartikel is de vraag van den consument naar het door den fabrikant geproduceerde artikel de originaire vraag, de vraag van grossier en winkelier zijn hiervan afgeleid. Bij een volkomen passieve houding, waarbij de handel dus slechts ter beschikking houdt, wordt alleen de distributiefunctie vervuld. Pousseert de handel een bepaald merk, dan verricht hij de verkoopfunctie in bijzondere zin, die men dus ook pousseerfunctie zou kunnen noemen. Is zijn activiteit er op gericht zonder voorkeur voor een bepaald merk een groter deel van de totale consumptie in handen te krijgen, dan is dat de verkoopfunctie in algemene zin.

Terecht wordt opgemerkt, dat distributiefunctie en pousseerfunctie elkaar tot zekere hoogte uitsluiten.

Het pousseeren van bepaalde merken brengt met zich het achterstellen of uitschakelen van andere, waardoor de distributiefunctie, d.w.z. het zo ruim mogelijk beschikbaar stellen volgens eigen voorkeur van den consument, wordt geschaad, hetgeen echter allerminst wil zeggen, dat den winkelier moet worden aangeraden steeds onbepaalde keus te bieden.

In het niet vervullen van de verkoopfunctie in bijzondere

<sup>1)</sup> Drs. S. C. Bakkenist en Drs. W. J. van de Woestijne: „De positie van het fabrikanten-merkartikel in de kruideniersbranche”, C. Misset N.V., 1946.

zin (pousseerfunctie) zien de schrijvers de oorzaak van het ontstaan van het merkartikel. Dit lijkt wat simplistisch. Ontstaan en ontwikkeling van het merkartikel zijn veroorzaakt door een complex van factoren (de voordelen van uniforme massaproductie en massaverpakking, de eisen van hygiëne e.a.), waarbij zeker ook de wens van den producent, zich minder afhankelijk te maken van de handel, een rol heeft gespeeld, maar niet de enige factor is geweest.

Waar inzake de handelsmarge wordt opgemerkt, dat de rationele marge een beloning dient te geven voor het rationeel vervullen van de distributiefunctie, daar zal dit waarschijnlijk weinig tegenspraak ontmoeten. Eveneens zal men over het algemeen willen aanvaarden, dat de gezamenlijke marges voor grossier en winkelier steeds lager dienen te zijn dan de kosten, die de fabrikant bij rechtstreekse verkoop aan den consument zou hebben.

Het gevaar, dat hieraan niet zou zijn voldaan, is o.i. niet groot. Het populaire bijgeloof, dat de handel de goederen duur zou maken, is ook hier wel ongegrond, hetgeen niet wil zeggen, dat niet veelal goedkoper gedistribueerd zou kunnen worden dan thans geschiedt.

Dat voor merkartikelen een functionele korting de voorkeur verdient boven een kwantumkorting, wordt, naar wij menen, ook in de praktijk steeds meer aanvaard. Hetzelfde geldt voor de stelling, dat elk artikel zijn eigen distributiekosten dient te dragen; al zullen hier de meningen uiteenlopen over de vraag, in hoeverre dit thans al of niet het geval is.

Het tweede hoofdstuk bevat interessante gegevens en beschouwingen over de consumptie van kruidenierswaren. Een tak van bedrijf, die per jaar aan den Nederlandsen consument voor f 360 miljoen — door anderen is dit cijfer nog veel hoger getaxeerd — aflevert, mag zeker enige betekenis niet worden ontzegd. Opmerkelijk is de paradoxale — maar wel te aanvaarden — uitspraak, dat het kruideniersbedrijf drijft op de niet-kruidenierswaren. In de kruidenierswinkels vormen de eigenlijke kruideniersartikelen slechts 40 pCt. van de omzet, terwijl 60 pCt. bestaat uit artikelen, die ook elders worden verkocht. Een aanwijzing menen wij, dat het publiek sterk de neiging heeft aankoop van consumptieverwante artikelen bij één adres te concentreren. Misschien ook een aanwijzing, dat de kruidenier door het veelvuldig contact met zijn afnemers als potentieel verkoper van artikelen van dagelijks verbruik een strategisch sterke plaats bezet.

Merkwaardig zijn de uiteenlopende bepalingen van het aantal op dit terrein werkzame bedrijven. De bedrijfstelling van 1930 komt — inclusief de plattelandse gemengde bedrijven — tot ruim 40.000 kruideniers, bij het C.D.K. zijn er echter 60.000 ingeschreven, terwijl het aantal winkels, waar suiker verkocht wordt, wel 110.000 bedraagt.

Vermeld wordt, dat het aantal „echte” kruideniers door insiders niet hoger geschat wordt dan 29.000. Zou men echter onder „echte” kruideniers alleen degenen willen begrijpen, die hierin hun volledig bestaan vinden, dan zou men zeker niet veel meer dan de helft van dit aantal overhouden.

Aan een analyse worden onderworpen de cijfers, die door het Economisch Instituut voor den Middenstand over het kruideniersbedrijf zijn gepubliceerd. Men heeft uit deze cijfers de tendenz willen afleiden, dat de grote bedrijven met lagere kosten en betere resultaten zouden werken dan de kleine. De schrijvers bestrijden dit. Weliswaar dalen de *gemiddelden* der bedrijfskosten en stijgen de *gemiddelden* van het economisch resultaat van de groepen met lage naar de groepen met hoge omzetten, maar, zoals door de schrijvers wordt aangetoond, de spreiding dezer cijfers binnen elke groep afzonderlijk is groter dan die tussen de gemiddelden der groepen.

Met de erkenning, dat de *kans* op een uitzonderlijk irrationeel bedrijf groter is bij de zeer kleine dan bij de zeer grote bedrijven, concludeert men dan ook, dat „naar

de handelsmarge beoordeeld, geen enkele bedrijfsgrootte boven een omzet van f 10.000 per jaar a priori als irrationeel klein kan worden beschouwd”, terwijl na analyse van kostencijfers en economisch resultaat deze conclusie wordt bevestigd. Dus meent men „dat men in de bedrijfsgrootte geen criterium kan vinden voor een politiek, welke op sanering van de kruideniersbranche is gericht”.

Dit is ook wel te aanvaarden, maar toch zou hier opgemerkt kunnen worden, dat rationeel gedreven bedrijven met een kleine omzet als regel — niet altijd — op weg zullen zijn naar een vergroting van hun debiet, terwijl irrationeel gedreven zaken met grote omzet waarschijnlijk bezig zijn deze te verliezen, zodat er uiteindelijk toch een tendenz moet blijven tot samengaan van grote omzet en grote rationaliteit.

Bij de behandeling van het vraagstuk der overbezetting is de conclusie, dat het bestaan van „een objectief werkende, alle bedrijven aantastende kracht als de overbezetting zou zijn” niet bewezen is. Noch uit het grote aantal mislukkingen, noch uit het voorkomen van zo vele miniatuurbedrijven mag volgens de schrijvers het bestaan van overbezetting worden afgeleid.

Wél erkennen zij echter het voorkomen van een groot aantal irrationele vestigingen.

Ook wanneer men toegeeft, dat het voorkomen van een aantal incapabelen in een bedrijfstak niet hetzelfde is als overbezetting, mag hier o.i. toch opgemerkt worden, dat, wanneer de praktijk spreekt van „overbezetting” en de schrijvers van „een te groot percentage irrationele bedrijven”, beiden eigenlijk hetzelfde bedoelen.

Er kan dan ook niet zo heel veel bezwaar tegen zijn het signaleerde verschijnsel in de wandeling maar met „overbezetting” te blijven aanduiden.

Is men in de praktijk van mening, dat een aantal detailisten gemist kan worden, dan heeft men daarbij zeer zeker de irrationele bedrijven — groot en klein — op het oog en niet de besten uit het vak.

Sprekende over de marges wordt op blz. 72 betoogd, dat bij een gemiddelde van 15 à 16 pCt. distributiekosten van den zelfstandigen kruidenier de kosten voor verpakte artikelen in het algemeen lager, voor onverpakte hoger zullen liggen. Als men daarbij dan echter aanneemt, dat de kosten voor onverpakte suiker mogelijk wel tussen 20 en 25 pCt. zullen liggen, dan is dat beslist onjuist. Men begaat hierbij de fout prijs en omzetsnelheid van dit artikel geheel buiten beschouwing te laten. Suiker is relatief duur door de hoge accijns, die in de prijs is begrepen, heeft de grootste omzetsnelheid van alle kruidenierswaren en levert van alle artikelen het grootste omzetpercentage op. Een verdubbeling of halvering van de accijns zou de absolute distributiekosten van het artikel niet of nauwelijks veranderen, maar zou een groot verschil in opbrengst geven; wanneer men een constant winstpercentage zou aanhouden. Stellig ligt bij de tegenwoordige prijs het kostenpercentage voor dit artikel beneden wat de schrijvers aannemen, al ligt het waarschijnlijk boven de thans gebruikelijke marge.

Dit punt is van belang met het oog op de heersende mening, dat de distributiekosten van suiker — zowel in groot- als detailhandel — feitelijk opgebracht moeten worden door andere artikelen en met name ook door de merkartikelen. Deze mening wordt door de schrijvers gedeeld, die bij de behandeling van den zelfstandigen grossier zelfs zo ver gaan te verklaren: „Door het „subsidieren” van de suiker is de grossierderij voor de distributie van de overige artikelen ongeveer 50 pCt. te duur”, een conclusie, die wij niet graag voor onze rekening zouden willen nemen.

Ten aanzien van de grossierderij wordt, evenals bij het detailbedrijf, vastgesteld, dat stijgende bedrijfsgrootte nog geen stijgende rationaliteit hoeft te betekenen, althans niet bij de groepen met een omzet van meer dan f 250.000 per jaar. Niet de grootte van de omzet, maar

wel de gemiddelde grootte der uitgevoerde orders is één der factoren, die de rationaliteit van het grossiersbedrijf bepalen. Deze wordt in de praktijk aangetast door verschillende factoren als bijv. versnippering van inkopen door kruideniers, die met verschillende grossiers zaken doen en gedeeltelijk buiten den grossier om kopen, door te grote frequentie van reizigersbezoek aan den grossier e.a., welke het nuttig effect van de grossiersfunctie „in de kern aantasten”.

Voor den fabrikant, die zijn bedrijfspolitiek heeft te bepalen, luidt de conclusie: „Reeds thans pleiten de quantitative verhoudingen voor de meeste fabrikanten tegen een volledig uitschakelen van den grossier. Dit zal in nog hoger mate het geval zijn als de marges rationeel worden vastgesteld”.

#### *Verbonden kruideniersbedrijven.*

Zeer lezenswaard is ook het hoofdstuk over de „verbonden kruideniersbedrijven”, waarin het grootwinkelbedrijf, de verbruikscoöperatie en het vrijwillig filiaalbedrijf worden besproken en waarbij vooral de eerste en laatste bedrijfsvorm tegen elkaar worden afgewogen en op hun mérites, ten aanzien van het merkartikel, worden getoetst.

Terecht o.i. wordt opgemerkt, dat de voorsprong van het grootwinkelbedrijf voor een belangrijk deel te danken is geweest aan de integratie en rationalisatie van de grossiersfunctie en dus niet aan afgedwongen prijsconcessies, zoals nogal eens wordt verondersteld.

Al moge soms de prijspolitiek van de grootwinkelbedrijven „niet zonder een compromis te combineren” zijn met de verkooppolitiek van den merkartikelenfabrikant, toch wordt de verwachting uitgesproken, „dat thans de bezwaren aan enige uitbreiding van het gevoerde aantal artikelen minder zwaar wegen dan vroeger, terwijl de voordelen, welke verbonden zijn aan het voeren van merkartikelen en daardoor aan het profiteren van de goodwill, die daaraan verbonden is, een positieve factor kan zijn”, m.a.w. de kans op het voeren van merkartikelen door de grootwinkelbedrijven wordt voor de toekomst groter geacht dan voorheen het geval was.

De rationalisatie van de grossiersfunctie, die de grootwinkelbedrijven wisten te verkrijgen, is echter evenzeer bereikbaar voor andere bedrijfsvormen. Met name door het vrijwillig filiaalbedrijf wordt hiernaar met succes gestreefd, zelfs zodanig, dat de verwachting wordt uitgesproken, dat althans een belangrijk deel van de voorsprong, die het grootwinkelbedrijf had, zal wegvallen.

Nadat aan de analyse van het handelsapparaat het grootste deel van het werk is gewijd, komt men tenslotte tot het merkartikel zelf, waarvan de volgende definitie wordt gegeven: „Een merkartikel is een artikel, waaraan de producent een onderscheidend merk heeft verbonden en dat in de voorstellingswereld van den consument van soortgelijke artikelen wordt onderscheiden”.

Beide elementen zijn nodig. Terecht wordt geoordeeld, dat alleen het aanbrengen van een merkteken een artikel nog niet tot merkartikel stempelt. Er is dan slechts sprake van een merk „in formele zin”. Daarnaast is de onderscheiding van den consument, „een merk in materiële zin”, nodig om van een merkartikel te kunnen spreken. Het bekende en opmerkelijke verschijnsel, dat bij zeer grote merken het onderscheidend vermogen weer verloren kan gaan, doordat de merknaam een soortnaam wordt, als bijv. bij Aspirine, moge ook hier worden vermeld.

De fabrikant stelt een merk in om een actieve verkooppolitiek te kunnen voeren, d.w.z. zich rechtstreeks tot den consument te kunnen richten om via deze de vraag van den detaillist te kunnen beïnvloeden. De schrijvers merken op, dat dit niet alleen een gevolg is van de passiviteit van den detaillist, maar zelfs de passiviteit van den detaillist eist om tot een rendement te komen. Dit gaat o.i. wel in bepaalde gevallen, maar niet in het algemeen op. Inderdaad is er wel een kans, dat de actieve winkelier

zich voor concurrerende merken gaat interesseren, maar de sterkste merken zullen over het algemeen toch ook bij deze groep de beste kansen hebben en daarom liever met een actieve dan met een passieve winkeliersstand te maken hebben.

In het algemeen wel juist lijkt ons de opmerking, dat een concurrentie tussen twee merken slechts zelden de vorm van een prijsconcurrentie zal aannemen, zolang de scheiding met de afzetmarkt van het anonieme artikel sterk genoeg is.

De verpakte artikelen onder eigen naam van de grootwinkelbedrijven worden o.i. terecht „geen echte merkartikelen” genoemd. Het merk is hier niet aan het artikel, maar aan het bedrijf verbonden, maar dit betekent evenzeer een grote kracht.

Of daarmee echter het gevaar bestaat, „dat het eigen merk van een filiaalbedrijf” een sterkere positie op de markt inneemt dan het merkartikel van den fabrikant, zoals de schrijvers veronderstellen, lijkt ons nog de vraag.

De normatieve conclusies, waarmee de beschouwingen worden afgesloten, bevatten een waarschuwing tot den merkartikelenfabrikant, zijn positie niet te overschatten.

Ongetwijfeld zijn er verschillende factoren, die de kracht van het merkartikel kunnen verzwakken. Voorzover het den fabrikanten op dit gebied mocht ontbreken aan een zuiver inzicht in hun positie en in de ontwikkeling van hun betrekkingen tot de verschillende handelsgroepen, kan het voortreffelijke werk van Bakkenist en Van de Woestijne zeker een belangrijke bijdrage tot verheldering voor hen zijn.

Bij de opgave en bespreking van de literatuur missen we het misschien wat verouderde, maar toch nog zeer leesbare werk van Francis Elvinger „La Marque”, behandelende „la lutte entre l'industrie et le commerce” in een eerder stadium, nl. ongeveer 20 jaar geleden, maar waarin toch verschillende opmerkingen voorkomen, die hun betekenis nog niet hebben verloren.

H. LEEHMUIS.

### LOONVORMING EN ARBEIDSVREDE.

In „Economisch-Statistische Berichten” van 16 Januari 1946 komt een belangwekkend artikel voor van den heer Dr. Ir. B. Bölger, die daarin mededeelt, dat hij van 1920—1935 verbonden was aan het secretariaat van een centrale werkgeversorganisatie en dat hij daarbij steeds had aanvaard de scheiding, die er gemaakt wordt tusschen het werkgevers- en het arbeidersbelang. Sinds een jaar of vier behoort hij tot wat onder het begrip werkgever moet worden verstaan en is de heer Bölger tot de conclusie gekomen, dat dit verschil: werkgever—arbeider, zooals dit steeds wordt geconstrueerd, in wezen niet bestaat.

Betoogd wordt, dat het alles overheerschende belang van de onderneming voor arbeiders en werkgevers hetzelfde is en dat, wanneer allen zich door dit belang laten leiden, er van tegenstelling van belangen geen sprake is. Er is dan één uitgesproken gemeenschapsbelang, dat door allen in één vertegenwoordiging van het bedrijfsleven kan worden gediend.

Wanneer dit zoo is, en er is alle aanleiding het hiermee eens te zijn, dan dient de vraag te worden gesteld, of de concrete samenwerking tusschen werkgevers en werknemers bij deze taak zich moet beperken — men zie het artikel van den heer Bölger — tot het vaststellen van de loonnormen voor de werknemers. Moeten bij deze gedachte concrete samenwerking onder de loonen ook niet worden begrepen de vergoedingen, welke door de werkgevers in de ondernemingen en bedrijven zullen worden genoten? Deze aangelegenheid is voor den arbeidsvrede van het allergrootste belang.

Wanneer deze uitbreiding van het begrip loonvorming zou worden aanvaard, dan zal het arbeidsvrede, hieronder

te begrijpen de werknemers en de werkgevers, vertrouwen dienen te hebben in de vaststelling van de normen voor de loonen en voor de vergoedingen. Dit is mogelijk door een te vormen vertegenwoordiging voor de vaststelling van de normen, waarbij de invloed van de vertegenwoordigers van de kapitaalbelangen op een bevredigende wijze wordt geregeld. Deze invloed is bij den bestaanden toestand, mede door de wijze van benoeming van de werkgevers in de ondernemingen en bedrijven, overheerschend. Zoowel voor de werknemers als voor de werkgevers zal een objectief juiste vaststelling van de normen dienen te worden bereikt. De vaststelling van deze normen zal dan voor het arbeidsleger inderdaad gericht kunnen zijn op de behartiging van het ondernemersbelang als gemeenschapsbelang.

Deze taak is te vergelijken met die van het vaststellen van de voorwaarden, waaronder allen van hoog tot laag hun taak hebben te verrichten bij een leger in oorlogstijd. Ook bij een leger is het gemeenschapsbelang van de hoogste orde en daarbij worden deze voorwaarden vastgesteld door een algemeene organisatie, waaraan allen zich onderwerpen, omdat het moet. Worden hierbij niet alle factoren in acht genomen om ieders belangen op een bevredigende wijze te regelen, dan zal het leger te kort kunnen schieten en worden de hoogste belangen op onvoldoende wijze gediend.

Voor het arbeidsleger geldt hetzelfde. Ook hierbij zullen de belangen van de werkgevers en de werknemers op een bevredigende wijze tot hun recht dienen te komen. Dit zal het geval kunnen worden en zal kunnen worden aanvaard, wanneer de vertegenwoordiging, die met deze taak zal worden belast, tot stand zal komen door samenwerking van de Overheid, de werkgevers en de werknemers. Een contrôle op de toepassing en naleving van de vastgestelde normen zal niet kunnen worden gemist en zal kunnen worden bereikt door het toepassen van controlemaatregelen op de administratie en exploitatierekeningen van de ondernemingen en bedrijven.

Dat door een dergelijke vaststelling van de belooningsnormen voor de werkgevers en de werknemers voor eerstgenoemden de prikkel, om het bedrijf zoo goed mogelijk te leiden en zoo efficiënt mogelijk in te richten, zou worden gemist, behoeft niet te worden gevreesd.

Het zijn of worden van werkgever zal voor hem, die hiervoor de bekwaamheid en de geschiktheid bezit, aantrekkelijk blijven, ook al zal hij daarbij het individueele winstvoordeel, zooals dit tot nog toe in onze samenleving bestaat, moeten missen. De gradatie in de normen voor de loonen en vergoedingen zal blijven, en de taak van den werkgever, om de onderneming als gemeenschapsbelang te leiden en te dienen met inspanning van alle krachten, zal zijn aantrekkelijkheid niet verliezen. Het doel om te zorgen, dat de exploitatie loonend is en het grootst mogelijke voordeel wordt bereikt, zal richtsnoer blijven. Dat het eigen aandeel in de te bereiken resultaten zal zijn begrensd door de vastgestelde normen, zal hier niet verslappend behoeven te werken.

Voorbeelden van leiding door werkgevers onder dergelijke voorwaarden zijn te noemen bij coöperatieve ondernemingen en bij overheidsbedrijven. Dat daarbij de werkgeversfunctie op een bekwaame en toegewijde wijze wordt vervuld en deze bedrijven en ondernemingen op een efficiënte wijze zijn ingericht is voldoende bekend.

Indien inderdaad de belangen van de werkgevers en de werknemers bij de ondernemingen en bedrijven niet verschillend zijn, dan zal een vertegenwoordiging van de besten en bekwaamsten, aangewezen door de Overheid, de werkgevers en de werknemers, voor het vaststellen van de normen een middel kunnen zijn tot het bevorderen van den arbeidsvrede.

De vaststelling van de belooning van het in de ondernemingen en bedrijven aangewende aansprakelijke kapitaal zal op de gebruikelijke wijze kunnen plaatsvinden

met inachtneming van daarvoor bepaalde maximumgrenzen.

Deze belooning zal ten laste van de exploitatieoverschotten worden gebracht, terwijl de overschotten verder zullen kunnen worden gereserveerd voor eventuele vernieuwing van het kapitaal. De bedragen, uit te trekken voor de instandhouding en de vernieuwing van het kapitaal, aldus bepaald, zullen, wanneer de normen voor de vergoedingen en de loonen van de werkgevers en werknemers worden vastgesteld op de aangegeven wijze, geen aanleiding meer kunnen zijn voor de bewering van de werknemers, dat zij werken voor de belangen van het kapitaal, en van de werkgevers en dat zij hierdoor worden uitgebuit. Het gevolg zal kunnen worden, dat met recht wordt erkend, dat de werkgevers en de werknemers werken voor het belang van de ondernemingen en bedrijven en daardoor voor het algemeen belang. Aldus zal het opheffen van de tegenstelling tusschen het arbeidersbelang en het werkgeversbelang den arbeidsvrede kunnen bevorderen. De kans wordt dan groot, dat de arbeidslust en inspanning toenemen, waardoor onder goede en vertrouwde leiding de productiviteit tot den hoogsten graad kan worden opgevoerd.

Hierdoor zullen de levensomstandigheden van allen kunnen worden verbeterd en zullen voorspoed en geluk onder bereik komen van een zoo groot mogelijk aantal menschen.

H. KEEGSTR.

## AANTEEKENING.

### RAPPORT VAN DE EXPORT-IMPORTBANK TE WASHINGTON.

Dit voorjaar verscheen het eerste halfjaarlijksche rapport van de Export-Import-Bank te Washington over de periode Juli—December 1945, waarin, behalve enkele statistieken, ook de door de Bank te volgen leeningspolitiek wordt besproken <sup>1)</sup>.

Gedurende den oorlog konden Amerika's bondgenooten alles betrekken op „lend-lease”-basis, d.w.z. om betaling behoeften zij zich voorloopig niet te bekommeren. Na „VE-Day” hield deze regeling op en de Directie der Exim-Bank voorzag terecht, dat er weldra in verhoogde mate beroep op haar zou worden gedaan. Daarom vroeg zij het Congres het totale maximum, waartoe zij crediet mag verleen, te verhoogen van \$ 700 miljoen tot \$ 3.500 miljoen. Deze wet werd aangenomen op 31 Juli 1945 en tevens werd bepaald, dat de Bank ook leeningen mag toestaan aan Regeeringen, die vroeger hun verplichtingen tegenover de Vereenigde Staten niet zijn nagekomen.

Reeds kort na het in werking treden van deze wet zag de Bank zich geplaatst tegenover een vraag naar dollars, die de beschikbare middelen verre overtrof. „Lend-lease”-credieten aan België, Frankrijk en Nederland bedroegen respectievelijk \$ 55 miljoen, \$ 550 miljoen en \$ 50 miljoen. Voor deze gelden, die noodig waren om de uitvoering van bestellingen mogelijk te maken, gedaan vóór het plotselinge einde van den oorlog, bleef de rente gehandhaafd op  $2\frac{3}{8}$  pCt.

De tweede categorie van herstelcredieten werd toegezegd tegen een gemiddelde rente van 3 pCt. en beliep \$ 165 miljoen. België kreeg hiervan \$ 45 miljoen, Denemarken \$ 20 miljoen, Nederland \$ 50 miljoen en Noorwegen \$ 50 miljoen. Dit crediet kon worden opgenomen tot uiterlijk 1 Januari 1949.

Voor Nederland stelde men in groote trekken de volgende regeling vast: aflossing zal plaatsvinden in 30 halfjaarlijksche termijnen, te beginnen 30 Juni 1951. De heele leening wordt gesplitst in 3 series A, B en C, die respectievelijk een looptijd hebben van 1 tot 5, van 5 tot 10 en van

<sup>1)</sup> Men vergelijke ook: „De Amerikaanse leeningspolitiek”, Aanteekening in „E.-S.B.” van 13 Maart 1946, blz. 174.

10 tot 15 jaar, en een rente moeten opbrengen van  $2\frac{1}{2}$  pCt., 3 pCt. en  $3\frac{1}{2}$  pCt.

Deze gemiddelde rente van 3 pCt. moet worden gezien als 2 pCt. eigenlijke rente en 1 pCt. risicopremie. Dit is een veiligheidsmaatregel met het oog op de toekomst; tot nu toe waren de verliezen van de Bank altijd zeer gering.

Een rentevoet van 3 pCt. voor leeningen op langen termijn geldt trouwens alleen voor Regeeringen. Andere debiteuren betalen nog steeds 4 pCt., zooals vóór deze regeling de Zuid-Amerikaansche landen ook altijd betaald hebben en in sommige gevallen zelfs nu nog betalen. Hun werd in de laatste zes maanden van 1945 een credit ingeruimd van \$ 106 miljoen, waarvan \$ 25 miljoen werd opgenomen.

Het tempo, waarin de credieten worden opgenomen, is opvallend langzaam: eind 1945 bedroegen de deposito's, waarover nog niet was beschikt, \$ 1.308 miljoen. Blijkbaar zijn de meeste landen er dus niet in geslaagd de begeerde goederen direct te bemachtigen, hoewel men rekening moet houden met het feit, dat de credieten zich dikwijls over enkele jaren uitstrekken. Speciale „emergency-credits” worden wel vlugger opgenomen.

Van de in de tweede helft van 1945 nieuw toegestane credieten ad \$ 1.040 miljoen kwamen \$ 920 miljoen voor rekening van Europa. In de eerste plaats bestemd voor den wederopbouw, mogen deze fondsen ook gebruikt worden voor den aankoop van voedingsmiddelen. Het Amerikaanse publiek wordt er op gewezen, dat men op deze wijze het economisch herstel van dergelijke landen bespoedigd, zoodat zij straks weer een goede markt zullen vormen voor Amerikaansche producten. Het is steeds de politiek van de Bank geweest den koop van ruim voorhanden zijnde artikelen te stimuleeren en dien van schaarsche artikelen zooveel mogelijk te beperken. Dit beteekent steun voor de „war-factories” en gaat de inflationistische tendens van de leeningen tegen. Ook wordt in principe, alleen credit verstrekt om in Amerika tegen dollars te kopen.

Waar de buitenlandsche goud- en dollartegoeden sinds 1939 met een kleine \$ 8.000 miljoen zijn toegenomen, vinden sommige Amerikanen het vreemd, dat er leeningen worden gegeven, voordat deze nieuwe rijkdom is opge maakt. De Bank stelt daar terecht tegenover, dat deze saldi geen grotere koopkracht vertegenwoordigen, doch juist voldoende zijn om de prijsstijging te compenseren. Ook wijst zij er op, dat deze dollar- en goudvoorraden vaak de basis vormen, waarop het geldstelsel van een bepaald land is opgebouwd, zoodat deze gelden niet voor importdoeleinden mogen worden aangewend.

De Export-Import Bank legt zich in steeds meerdere mate toe op zgn. „agency-agreements” met particuliere banken. Volgens deze overeenkomst koopen de handelsbanken promessen van debiteurlanden, maar de Exim-Bank neemt de verplichting op zich deze papieren desgevraagd terug te koopen. Dit beteekent een besparing voor de Schatkist van \$ 103 miljoen, want van de \$ 252 miljoen per ultimo December 1945 werkelijk opgenomen gelden werden slechts \$ 149 miljoen door de Exim-Bank zelf verstrekt. Daar de Bank tegenover particuliere instellingen garant blijft, beschouwt zij al dergelijke leeningen als door haar zelf gegeven, wanneer de statutaire limiet in het geding komt.

Nu vele exportbelemmeringen zijn opgeheven, doen ook de Amerikaansche exporteurs in steeds grooter getale een beroep op de Bank, omdat er onder de na-oorlogsche omstandigheden credit gegeven moet worden op langeren termijn dan gewone handelsbanken kunnen toestaan. De Bank maakt bij deze aanvragen een scherp onderscheid tusschen credit voor den export van consumptiegoederen (meestal gevraagd voor een betrekkelijk korte periode) en credit voor den export van kapitaalgoederen, gevraagd voor een periode van 5 à 10 jaar. Voor deze laatste groep heeft zij sympathie en zij zou zelfs bereid zijn van den

exporteur het risico over te nemen, dat de koper op den fatalen datum niet aan dollars kan komen, mits deze koper thuishoort in een land, dat lid is van het Internationale Monetaire Fonds. Het risico van insolventie wil de Bank slechts overnemen tot maximaal 75 pCt.; zij vindt dan nog, dat zij zich hiermede eigenlijk op particulier terrein begeeft.

Door het heele verslag loopt trouwens een roode draad, die typeerend is voor de huidige mentaliteit in de Vereenigde Staten: terug naar het particuliere initiatief en de buitenlandsche handel weer geleid door oude, beproefde kanalen: „the established trade channels”.

H. VAN CREVELD.

## ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

### BOEKEN.

*Witboek betreffende de maatregelen tot zuivering van het geldwezen in Nederland.* Rijksuitgeverij; Den Haag, 1946. 252 blz.

*Société des Nations. Industrialisation et commerce extérieur.* Prijs f 5.90. M. Nijhoff, Den Haag, 1945. 200 blz.

*Grondslagen van een nieuwe economie* door H. de Lovin-fosse. Prijs f 2,50, Uitg. Mij. N.V. Standaard-Boekhandel, Brussel, 1946. 71 blz.

### BROCHURES.

*Hoge School en Maatschappij.* 2e druk en Rede tot de Universitaire Gemeenschap, door Prof. Dr. H. R. Kruyt. Ingen. f 1,50. Uitg. H. J. Paris, Amsterdam, 1946. 45 blz.

*Sociale Spanningen.* Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen op 25 Mei 1946, door Dr. P. J. Bouman. Ingen. f 1,50. Uitg. H. J. Paris, Amsterdam, 1946. 31 blz.

## GELD- EN KAPITAALMARKT.

Blijkens den weekstaat van De Nederlandsche Bank per 1 Juli jl. waren de beleeningen t.o.v. de voorafgaande week met f 57 miljoen gestegen. Blijkbaar kon aan de eischen, welke de maandultimo in den vorm van behoefte aan chartaal geld stelde — de bankbiljettencirculatie steeg met f 54 miljoen —, niet op andere wijze worden voldaan. De banken moesten bovendien de storting op de 3 pCt. Grootboekschuld 1946 verzorgen, waarvoor vooral schatkistpapier werd gebruikt, en de spaarbanken verrichtten in de afgelopen dagen vrij groote betalingen aan de Schatkist in verband met de speciale deposito-overeenkomst, welke in het voorgaande overzicht werd vermeld.

Vooraf dit laatste was oorzaak van het feit, dat op de geldmarkt in de afgelopen week, ondanks het in vele gevallen niet verlengen van vervallend schatkistpapier, van een verruiming weinig was te bespeuren, maar in tegendeel de beleeningsfaciliteiten van De Nederlandsche Bank te hulp moesten worden geroepen om aan de situatie het hoofd te kunnen bieden.

Voor 3-maands promessen werd  $1\frac{7}{16}$  pCt. geboden, evenals voor 5-maands promessen. De langer loopende termijnen werden tegen slechts iets hoogere disconto's verhandeld; jaarpapier noteerde  $1\frac{11}{16}$  pCt.

De Amsterdamsche effectenbeurs gaf in het begin van de week een vrij zwakke tendens te zien, hetgeen in enkele koersdalingen tot uiting kwam. Herstel trad spoedig in, zoodat aan het einde der week de meeste koersen weer op het beginpunt waren gekomen. Als voorbeeld noemen wij de koersen van aandeelen Unilever, welke op 28 Juli jfl.  $275\frac{1}{2}$  noteerden, en via een dieptepunt van 264 weer op 275 pCt. kwamen aan het einde der week. Scheepvaart-aandeelen waren over het algemeen iets hooger genoteerd dan de vorige week; H.A.L. werd verhandeld tegen  $143\frac{1}{2}$  pCt. en N.S.U. tegen 143 pCt. De handel werd nog uit-

gebruid met binnenlandsche spoorweg-, tramweg-, theen diverse cultuurondernemingen, waarvoor slechts advieskoersen tot stand kwamen, welke aanzienlijk beneden de stopkoersen lagen.

Merkwaardig was het koersverloop van aandelen Koninklijke. Ondanks het feit, dat in het Jaarverslag over 1944 door de Directie werd opgemerkt, dat de aangekondigde V.A.B. van de maatschappij zeer zware offers zou vragen, reageerden de aandelenkoersen, aanvankelijk slechts met een daling van 425 tot 417½ pCt., maar daarna trad een stijging in tot 434 pCt.

Men vraagt zich af, of deze koersvorming, en trouwens het geheele koerspeil ter beurze, niet zeer sterk door inflationistische tendenties wordt beheerscht.

### STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.  
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen	Wissels, prom. enz., open marktpapier, beleeningen, voorschotten a/h Rijk en diverse rekeningen	Totaal activa	Totaal opsch. schulden
1 Juli '46	5.264.562	262.164	5.602.361	5.090.459
24 Juni '46	5.286.394	188.356	5.550.429	5.037.876
17 " '46	5.265.002	184.918	5.525.598	5.013.949
11 " '46	5.268.561	191.289	5.536.898	5.025.340
3 " '46	5.277.548	184.338	5.539.415	5.027.666
27 Mei '46	5.352.931	180.710	5.611.170	5.099.879
20 " '46	5.391.733	187.659	5.656.922	5.145.976
13 " '46	5.369.627	185.003	5.632.160	5.120.447
6 Mei '40	1.173.319	248.256	1.474.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/O	Saldo Rijk R/C (D/C)	Geblokkeerde saldi van banken	Bankassig-natiën en diverse rekeningen
1 Juli '46	2.667.997 <sup>1)</sup>	2.422.345	C1.642.800	64.325	178.071
24 Juni '46	2.613.290 <sup>1)</sup>	2.424.436	C1.603.823	79.339	178.763
17 " '46	2.600.485	2.413.312	C1.605.375	71.343	177.812
11 " '46	2.600.710	2.424.512	C1.611.038	65.016	177.752
3 " '46	2.610.368	2.417.184	C1.528.237	185.656	177.938
27 Mei '46	2.567.240	2.532.411	C1.683.099	119.103	177.620
20 " '46	2.528.024	2.617.842	C1.804.475	69.792	177.175
13 " '46	2.527.612	2.592.725	C1.772.493	513.676	177.941
6 Mei '40	1.158.613	255.174	22.962		10.230

<sup>1)</sup> waarvan nieuwe uitgifte f 2.392.405.

<sup>2)</sup> " " " f 2.337.629.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.  
(Voornaamste posten in miljoenen francs)

Data	Totaal van den goudvoorraad <sup>1)</sup>	Buitenlandsche deviezen	Papier op België	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel en pasmunt	Vorderingen op den Staat
20 Juni 1946	33.327	4.101	3.871	190	913	48.062
27 " 1946	33.328	4.188	3.241	207	898	48.152
13 " 1946	33.328	4.068	3.073	189	866	48.352
5 " 1946	33.328	4.174	2.807	241	845	48.552
23 Mei 1946	33.328	4.047	2.543	218	847	48.212
20 " 1946	33.328	4.475	2.713	222	836	47.597
16 " 1946	33.328	4.695	2.269	187	804	48.327

Data	Overheidsfondsen	Totaal activa <sup>1)</sup>	Bankbiljetten in omloop	Rekening-courant saldi van de Schatkist	van anderen	Besluitwet van 6 Oct. '44 <sup>2)</sup>
27 Juni 1946	653	156.253	72.505	3	3.343	757
20 " 1946	653	155.800	72.609	2	2.773	756
13 " 1946	653	155.658	73.027	5	3.009	759
5 " 1946	653	155.730	73.226	3	2.856	768
29 Mei 1946	653	154.968	72.542	1	2.770	773
23 " 1946	653	154.941	72.251	11	3.082	774
16 " 1946	653	155.377	72.634	3	3.122	777

<sup>1)</sup> Waarvan 10.493 miljoen francs. onbeschikbaar goudsaldo na herwaardeering van den goudvoorraad. (Besluitwet no. 5 van 1-5-1944).

<sup>2)</sup> Waaronder begrepen de post „Emissiebank te Brussel”, ten bedrage van 64.597 miljoen francs.

<sup>3)</sup> Deze post omvat: oude biljetten over te boeken op tijdelijk onbeschikbare of geblokkeerde rekeningen en niet aangegeven oude biljetten.



## Cursus moderne Bedrijfsadministratie

Secretariaat: Rotterdam  
Beursgebouw, Kamer 321

Serieuze opleiding voor de practijk en voor het examen der Maatschappij voor Nijverheid en Handel. — Vooraanstaande deskundige medewerkers. — Gedegen studie onder leiding van prima docenten. — Oefening der practische vaardigheid. — Mondelinge toelichting en repetitie. — Literatuurbesprekingen. — Excursies.

### De cursus van standing

Vraagt prospectus, profles, naamlijst der medewerkers, naamlijst en adressen der geslaagden voor het examen door de Maatschappij voor Nijverheid en Handel afgenomen.

1 September a.s. aanvang der nieuwe cursussen

## Vacatures

Chemisch/Pharmac. Bedrijf te Amsterdam vraagt

### Boekhouder

leeftijd plm. 30 jaar, liefst met diploma M.O.-boekhouden of daarvoor studeerende.

Sollicitaties onder no. 530 bureau van dit blad, postbus 42, Schiedam.

N.V. Nederlandsche Vliegtuigenfabriek FOKKER  
te Amsterdam

roept sollicitanten op voor de functie van

## Personeelchef

Leeftijd minstens 30 jaar. Groote algemeene ontwikkeling, organisatietalent, tact en menschenkennis. Volledig op de hoogte met de sociale wetten.

Zij, die reeds een dergelijke functie zelfstandig hebben bekleed, genieten de voorkeur. Sollicitanten moeten bereid zijn zich te onderwerpen aan een psychotechnisch onderzoek.

Brieven met volledige inlichtingen en recente pasfoto onder motto „Personeelchef” te zenden aan de Directie.

### Maakt gebruik

van onze speciale rubriek „Vacatures” voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies.

◆ **Vacatures** ◆

Wij vragen een

**VERKOOPLEIDER**

met jarenlange ervaring in het detailbedrijf. Reflectanten moeten een breede algemeene ontwikkeling bezitten en als min. een middelbare schoolopleiding hebben genoten. Verdere vereisten zijn: Kennis van moderne bedrijfs-methoden, etalage- en reclame-techniek. Leef-tijd boven 30 jaar.

Eigenhandig geschreven uitvoerige sollicitaties onder bijvoeging van een recente foto te zenden onder letter EA0121 aan de Directie der N.V. Magazijn

de  **Bijenkorf**

AMSTERDAM

HET ECONOMISCH TECHNOLOGISCH INSTITUUT  
VOOR GELDERLAND vraagt een

**Sociograaf**

Brieven met volledige inlichtingen aan den Directeur:  
Dr. J. A. Nillesen, Huijghenslaan 60, Arnhem.

*"'t Glas leest Pieterman"*  
ook voor technische doeleinden

PATRIJSPOORTGLAZEN • TELEGRAAFPLATEN  
MANOMETERGLAZEN • PEILGLAZEN • OLIEGLAZEN  
REFLEXGLAZEN • WATERMETERGLAZEN ENZ.



*Glasindustrie*  
**Pieterman**

WESTVEST 17 - SCHIEDAM - TELEFOON 69269

**VAN DIJK & Co.**

EENDRACHTSWEG 11 — ROTTERDAM

Makelaars en Commissionnairs in Effecten  
Effecten - Coupons - Vermogensbeheer

Telefoon 20845 — 21889 — 40631  
Beurs Nis 6 — Telefoon 24178 — 24378

*Talens*

**carbon**

NEDERLANDSCH FABRIKAAT.

**KOFFIE**

**VAN NELLE**

**ROTTERDAM**

**THEE**

**HAV BANK - SCHIEDAM**

*Levensverzekering en Lijfrente*

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, die deze annonces tongevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk, omdat er bijna geen groote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen 15 Juli a.s. in ons bezit te zijn.

**Nederlandsch Indische Handelsbank, N.V.**

Amsterdam — Rotterdam — 's-Gravenhage

**Alle Bank- en Effectenzaken**

**Uw toekomst is veilig**

met een polis van de

**Algem. Friesche Levensverzekering-Mij**  
of de

**Groot-Noordhollandsche**

LEEWARDEN van 1845 AMSTERDAM  
Burmaniahuis v. Brienhuis

**VAN GEND & LOOS**

*expediteert van huis tot huis*

*van dorp naar stad — van land naar land*